

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 5

Moderatzaile: *Haritschelhar, Jean*

Partaideak:

(1) *Mitxelena, K.:*

“Niri biziki egokia iruditu zait hitzaldia eta zorionak eman nahi nizkioke Andoni Sagarnari aurrenean.

Bide nabar gai bati heldu nahi nioke: “Alegia, hemen ba omen dira, gure artean, Escuela Superior de Magisterio izeneko zentruak. Aspaldi sorturik datorren eskabidea da, Escuela Superior de Magisterio hoietan, beste espezialidadeak diren bezala euskal filologia ere hartzeko; nik nahi nukeena jakin da ea zergatik ez den hori jartzen. Alegia, galderak ba du bere indarra; guk ez dugu autonomia beharrik hori jartzeko; ez gaitzen has esanez lehendabizi zera behar dugula. Ez, orain bertan hori jar daiteke. Zergatik ez? Behar bada emateko gogorik ez dutelako eta, behar bada, behar den indarrez guk eskatzen ez dugulako.”

(2) *Kintana, Xabier:*

“Hemen esan denarekin ni erabat konforme nago; eta, gehitu egingo nuke gauza bakar bat; eta ez Israeleko kontua aipatzeko, beste nonbaitekoa baizik. Gure Herrian, herriko seme bat preso dagoenean, eta ni oso konforme nago horrekin, izugarritzko manifestaldiak egiten dira kaleetan hura ateratzeko eta, pentsatzen dut hori ongi dagoela; baina, euskara moduko gauza bat dela ta, preso bakar bat, edo preso bat baino gehiago, askoz ere dohakigun gauza batetan, holakorik egiteko ez gara gai. Pentsatzen dut, Georgian, oker batengatik, konstituzio berria egiterakoan, konstituzio horrek Georgiera, hizkuntza nazionala ez zela ta, Tibilisiko kaleetan manifestaldiak izan zirela. Eta noski, okerra omen zen eta

zuzen zuzen eta konstituzio berrian hori jarri zen eta, gauza horretan jendeak horretarako ba zuen bertan kemena, bertan manifestaldiak egitea bertan baino zailagoa izan arren. Nik uste dut, gure helburuak edo zer dohakigun gehien ez dugula ongi neurtzen aspaldi hontan.”

(3) *Uribarren, Patxi:*

“Nik K. Mitxelenaren erantzunari erantzungo diot eta nik uste dut, gaur egunez, Magisterioko eskoletan, euskararik euskal filologiarik ez badago, eta euskarak behar duen tokirik ez badago, arrazoi batengatik bakarrik dela: Francoren denboran aukeratutako irakasleak daude, eta ahalegin guztiak egiten dituzte euskara sar ez dadin. Hori garbi dago. Legez posibilitate guztiak, behar bada, daude, baina ahalegin guztiak ordu desegokia jarriz eta ordurik ez utziz. Beste asignaturekin, plangintza barruan, euskararentzat ordurik ez utziz. Orduan, arazo haundi bat hori da, baina nik uste dut, horren aurrean gogor burrukatu behar den zerbait dela. Plangintza berria egiteko izan zen ihaz eta boikot egin zuten plangintza hori aurrera ez ateratzeko, batez ere, euskarari behar zitzaion tokia ematen ez zitzaiolako.”

(4) *Mitxelena, K.:*

‘Ni neu ez noa plan kontura, alegia, planetan sartu behar da sail berezi bat. Hori da kontua. Ez da kontua holako euskara edo halako orduetan irakasten den. Alegia, zera, irakasle batek, euskal filologia espezialitatea egin dezan, eta hori, nahiz eta Francoren garaian jarri diren zuzendari guztiak kontra baldin badaude ere, gu nor baldin bagara, amore eman beharko dute. Baina hortarako, X. Kintanak esan duen bezala, ba, gure gogo ez dienei adierazi egin behar zaie.”

(5) *Intxausti, Joseba:*

“Profesionaltasuna eskatzen dugu, eta bistan dago herri baten mailako profesionaltasun bat behar dugula gure irakaskintzan eta gainerako euskalgintza lanetan. Orain, ofizialtasun hori, herri batek behar duen neurrian, noski, profesionaltasun hori, ofizialtasun baten barnean lortuko dugula. Orduan, iruditzen zait, nolabait ere, ofizialtasun horren kanpotik lanean gabiltzanok nahi eta ez, bultzatu behar dugula

eskakizun hau, hain zuzen, ofizialtasun horren barnean Estatuko eta Estatuko ez diren ikastetxe erdi ofizialetan edo behintzat titulua emateko eskubidea duten hoietan gauzak aurrera joan daitezzen. Hau nahi eta ezkoa iruditzen zait, eta beste puntu bat: Gainera uste dut lan hontan hasi behar dugula autonomia berehala etorri edo ez etorri. Lehen bait lehen hasi behar dugula. Eta euskaltzale guztiok, gauden tokitik, dirua behar baldin badugu, eta lan erosotasun batzu behar baldin baditugu, nahi eta ez ofizialtasun horren bidetik lortuko dugula, azkenean. Ez da beste biderik, nire ustez."

(6) *Olazar, Martin:*

"Sagarna hizlariari: Sagarnak beti esaten du berak Euskaltzaindiaren tituludunak. Orduan, nire galdera hauxe da. Horrek tituluak, Euskaltzaindiarenak, bakarrik dira ala baita euskal hizkuntzarenak, Euskal Hizkuntz Eskolarenak eta Deriokoak eta Euskerazaleenak eta beste tituluak."

(7) *Sagarna, Andoni:*

"Nik tituludunak esan nahi dudanean, Euskaltzaindiaren tituludunak esan nahi dut. Horrela, galdera horrela egina baita: Ea Euskaltzaindiaren titulurik duen ala ez?"

(8) *Olazar, Martin:*

"Baina, hor ikusten da itauna oso gaizki egina dela. Ze beste tituluak berdinak badira, itaundu behar zen."

(9) *Sagarna, Andoni:*

"Berdinak badira, nik uste, Euskaltzaindia ez dela nor titulua emateko, eta beste norbait baldin bada Euskaltzaindia hainbat titulua emateko, alferrik dagoela Euskaltzaindia beste gauza hauk erabakitzeke arazoetan."

(10) *Olazar, Martin:*

"Nik diodana: tituluak badira Euskaltzaindiarenak eta bestearenak, denok itaundu behar ziren, guztiak, eta ez Euskaltzaindiarenak bakarrik. Hortaz, lehengora noa: Euskaltzaindiarenak bakarrik onartzen direla eta besteak ez."

(11) *Sagarna, Andoni:*

“Nik uste, hortan ez duela zalantzarik izan beharrik ere. Gain gaisetik, behinik behin, Euskaltzaindia jarri behar dela eta ez beste inor. Hortan ez dut zalantzarik. Norberak badu zalantza hori izateko eskubidea; nik, behinik behin, ez dut.”

(12) *Olazar, Martin:*

“Zuk uste duzu beste tituluak ez direla balioko?”

(13) *Sagarna, Andoni:*

“Nik ez dut esan nahi titulu hoiek ez dutenik baliorik. Alegia, ez dutenik adierazten ikasi duten ala ez duten etabar. Baina nik esango nuke, Euskal Herriari begira eta geure ofizialtasunari begira, Euskaltzaindiari eman behar zaiola ofizialtasun hori eta ez beste inori. Hori, ura bezain garbia.”

(14) *Olazar, Martin:*

“Nire ustez, hori oso okerra da. Euskaltzaindiak bakarrik? Hori fatxismoa da. Geuk bakarrik titulua? Besteak ezer ez?”

(15) *Letamendia, J. A.:*

“Uribarren Patxik esan dituenak gehiago borobildu nahi nituzke. Magisterio eskoletan aurkitzen dugun giro txarra goikoen aldetik. Adibidez, niri, ihaz, debekatu zidaten alfabetatzea ematea. Nik pentsatu nuen askoz praktikoagoa zela euskaldun asko zirenez gero, hobe zela hoik lantzea eta irakasleak hortik aterako zirela. Eta galerazi egin zidaten. Eta orduan, behartu ninduten hizkuntza, atzerriko balitz bezala, hutsetik ematera. “Tú enseñas un poco para que puedan hablar en la plaza, para cuando van a comprar algo...”. Ez zidaten esan, alegia, fisika irakasteko edo jendea prestatzeko. Orduan, konparatzen zuten ingelesarekin, frantsesarekin edo musikarekin eta ez bertoko hizkuntza bezala. Ez jarri, adibidez, erdararen mailan. Alde hortatik, nahiko gogorra da. Ez ziguten uzten ere monitorea jartzen. Orduan, euskaldunei ez zirenei eta ezin genituen jarri euskaldunak besteen irakasle bezala. Orduan, talde izugarriak gertatzen ziren, eta hizkuntza moderno bat ezin da horrela irakatsi.

Aurten, giro hobeia izan dugu eta, orduan, piskat ezin ikusia eginaz eta ikusita ba hain gaiztoak eta ez ginela, hizkuntzaz bakarrik aritzen ginela bakarrik klasean, utzi digute monitorea jartzea erretorearengandik hortarako joera eta laguntza etorri zelako, eta ofizial ez bazen ere, programetan ez da sartzen alfabetatzea ematea, baina propina bezala, zerbait lortu da. Atzo, hemen ginela, bilera bat izan zen Donostian eta eskabide batzu proposatu ziren eta bat hauxe zen: hain zuzen, Bilbotik Erretoreak eskatu duelako, espezialitate hau jartzea. Eta dirudenez, klaustroan borroka hau irabazi zen eta horrela eskatuko da, aurten bertan hasteko lehen kurtsuan eta bigarreanean, filologiako sail barruan euskararekin ere hasteko, berezia bezala. Dena dela, borroka hauek oso zailak dira klaustro hoietan. Uribarren Patxik esan duen bezala, askotan jendea lehendik jarria delako eta ez edozein arrazoiengatik jarria, pertsona bereziak zirelako eta askotan hoien aurka borrokatu behar.

Beste gauza bat, ihaz lortu ziren gauza guztiak, adibidez, batetik optatibo sartzea. Erretoreak Urtarrilerako eman zuen baimena, eta oraindik, Maiatzean eztabaidatzen ari ziren. Eta Maiatzean esan zuten oso berandu zela sartzeko. Era berean, lortu zen adibidez hemen uzten ez zutelako. Donostian, ikastoletan praktikak egitea. Eta praktikarik gabe ezin gertatu irakasle bilingüerik. Bi gauza hoiak, bai praktikak ikastoletan egitea eta bai emana zegoen baimena optatibo bezala sartzeko, presiori eskerrak lortu ziren. Azken unean, guztiau ikusita, lortu ziren; eta ez, adibidez, herrian behar batzu ikusten zirelako, baizik eta beldurrez. Gu ere horrela sartu gintuzten, aurretik piska bat giro nahasi izen zelako eta Euskaltzaindiari izen batzu eskatuta; gauzak ez dira onean lortu. Hori egia da. Askotan akatsa hor dago, buruak buruen pentsamoldeak—hemendik oso urruti daudela eta askotan oso gogoan ditugu bestelako indar errepresiboak eta dihoaz hemendik eta hola—ko gauzak esaten dira; baina bestelako errepresioak ere ba dira. Eta harmenak baino gogorragoak. Harmek jendea espabilatu egiten dute, eta beste batzuk behar bada, lo gozoan herri kontzientzia kendu.”

(16) *Oyarzabal, Lontxo:*

“Nik esan nahi nuena Juan Antonio Letamendiak esan duen berdintsua da. Donostiako Elizbarrutiko irakasle ikas-

tetxe berriak eskatu duela euskal filologia emateko baimena. Ezezkorik ez da etorri eta behar bada orain da unerik egokiena ez ikastetxe hauek bakarrik hori eskatu eta hor gera ditzeten, baizik eta Euskaltzaindiak eta beste euskal erakundeek ere indarra egin dezaten, zeren ikasleek, hemendik berandue- nez bi urtetara irakasle izango direnak, eskatu dute espezialitate hori. Bi espezialitate eskatu dira —eskolaurrekoa eta euskal filologia— euskal aurrekoari baiezkoa, hitzez, eman zaio, oraindik idatzirik ez dago, eta euskal filologiari ez zaio ezezkorik eman eta, Letamendiak esan bezala, orain ari dira hori eztabaidatzen, behar bada, unerik egokiena oraintxe da indar piska bat egiteko eta baiezko hori nolabait eskuratzeko.”

(17) *San Martin, Juan:*

“Puntutxu bat bakarrik argitu nahi du. Nik ez dut faxista naizen ala ez agertu beharrik eta guk, esan nahi nuke nik esatean, zeren hainbeste urtetan, gure gaztaro guztia, faxismoak jarraitu gaitu eta sufritu arazi digu. Hortan ez dut azalpen gehiagorik eman beharrik, hori argi dago.

Beste puntuan, esango nuke, eta hau Euskaltzaindiagatik diot garbi uzteko, Euskaltzaidian zenbait aldiz esan dugula, gure zoritxarrez, gaur bakarrak garela tituluak emateko eskubide ofiziala dugunak. Gainerakoak, guk dakigunez, edo bestela ekarri frogak eta hobe, ez dakigu, hobe bai balego. Esate batetarako Hizkuntz Eskolak ba du zertifikatuak —“Certificados de Aptitud”— emateko eskubidea; baina ez irakasle tituluena, eta Euskaltzaindiak bai badu, dekretuz gainera. Eta guk dakigunik bakarra da, baina ez noa hona ere harantzago noa. Euskaltzaindiak bere eginkizun hau, euskararen bizitzagatik bere borroka hainbeste urtetan eramanez, ahaleginak egin ditu alde guztietatik eta zama hori ere bere lepoan hartua du. Baina Euskaltzaindiak bere lepotik utziko du zama hori, hain zuzen fakultade bat —euskal hizkuntzaren fakultate bat sortzen denean— Mitxelenak esan duen bezala, hori izango baita iturria ondorengoena. Eta ez da hori tituluak ematea Euskaltzaindiaren eginkizuna, Euskaltzaindiak hortarako ahalmen ofizialik baldin badu ere. Nahiago dugu zenbat eta gehiago egotea. Puntu hau argi gera bedi.”

(18) *Kintana, Xabier:*

“Nolabait esan, Letamendia J. J. berak esan duenetik aipatu nahi nuke gauza bat. Nik pentsatzen dut, Francoren

garaian jarritako zenbaiti pertsona guretzat erabat desegoki direnak, jaurtikitzea baino gauza zailagoak eskatzen ari direla. Alegia, polizia autonomo bat eskatzen dugunean eta hortarako izan dira manifestaldiak, gure alderdi politikoak horren alde agertu dira, bai eta prentsa ere; baina beste arazo hontan, besteak bezain mingarria, mingarria ez bada, ba dirudi guztiok ixilik garela eta, uste dugu guztiok zerbait beharko genukeela lehen bait lehen, eta problema horri bere punta atera."

(19) *Txillardegi:*

"Nik bi hitz bakarrik esan nahi nituzke, baina gauza larri batez. Alegia, hemen, ba dirudi oso modan jarri dela hemen fatxista hitza erabiltzea. Beste lekuetan, Akademiaren kontra norbaitek hitz egiten duenean, Frantzian (...ez da ulertzen...) eta Espainian egiten baldin badu batek zerbait "no sabe; éste es un hombre inculto". Gure artean, berriz, Euskaltzaindiaren kontra hitz egiten duena, oso gizon liberala da eta gu gara fatxistak. Esan behar da, hemen, fatxismoaren biktimarik ezagunena Lauaxeta izan zela. Bigarren biktima ezaguna, Eustakio Mendizabal. Hirugarrena, Mitxelena, eta ni neu eta beste asko ere, fatxismoaren biktimak izan garenok urte askotan, leporaino gaudela horrelako hitzak entzunez. Eta nik eskatuko nuke, biltzarre hontan, horrelako hitzak erabiltzen baldin badira, bertan behera, erabili duena, kanpora botatzea."

(20) *Agirrebaltzategi, Paulo:*

"San Martinek esan du nik esan behar nuen gehiena eta gero, nolabait baita ere Txillardegik. Baina, bi hoiak Euskaltzaindikoak direnez, normala bada Euskaltzaindia defenditzea; ni ez naiz Euskaltzaindikoa; hala ere, Martin Olazarri ohar bat, Euskaltzaindikoa ez naizenez gero, gainera. Hau da, nik neuk ez dut uste Euskaltzaindia denik, egoera normal batetan, irakasle titulua emateko erakunde berezkoa. Baina, hala ere, une hontan, San Martinek esan duenez, berak du hain zuzen ere eskubidea hortarako; eta bestetik, egoera normal nahi ez normal batetan, uste dut, hizkuntzako irakasle titulua eman nahi duen edozeinek —edozein erakunde, edozein eskola ofizial, edozein unibertsitatek— aitortu eta onartu egin behar duela hizkuntzarekiko autoritatea Euskaltzaindiak

duela. Bitartean, ez dut uste, inola ere eduki dezakeenik esku-biderik —ez legezkorik, ez moralik— horrelako titulu bat emateko.”

(21) *Lizundia, Jose Luis:*

“Problema bat aipatu nahi nuke, bai irakaslegoan eta bai beste alor batzutan ikusten dena. Hemen aipatzen da “que se vayan” hori, orain aplikaturik irakaslegoari. Baina “que vayamos” ez da aipatzen; eta nik esango nuke egon dela erakunde ofizialetarako —bai irakaslego munduan, bai funtzionarioetan, herri administralgoan, etab.— abertzaleon eta euskaltzaleon artean absentismo negargarri bat. Eta horrek ere, kalte izugarria egin digu. Kasu bat aipatuko nuke. Aspaldian entzun nion Bizkaiko udal batetako idazkariari, idazkari zena, depuratua. Hark esaten zuen bere bulegoan, aurrean Estatuaren zera zuen bitartean ez zuela udaletan sartu nahi; baina bien bitartean, bere herrian, fatxista izugarri bat zegoen idazkari. Beraz, guk zenbait landa, zenbait soro, utzi ditugu besteen eskuetan. Eta hau, funtzionarioetan, nabarmena izan da eta funtzionarioetan sartzen ditut, nolabait, Estatuaren funtzionarioak baitira irakaslego mundukoak ere. Eta absentismo kontu hau oso garrantzitsua da; ez bakarrik, doazela, baizik eta guk ere joan behar dugula.”

(22) *Azurza, J. J.:*

“Hemen auzi asko ari dira azaltzen; batzuk besteekin gutxi edo bat ere ikusi behar ez dutenak. Konforme gaude Mitxelena jaunarekin ahalik eta irakaskuntza goi mailakoenak lortu behar direla, gure hizkuntzarekiko eta gure kulturarekiko. Hori da auzi bat, eta hortan uste dut denok elkarrekin izango garela. Ez dut uste inor euskararen onerako letorkion goi mailako ikaskizunik jartzeko aurka izango denik. Baina beste auzi bat aipatu da hemen, fatxismoa dela eta ez dela. Fatxismoa dela dela eta ez dela, Txillardegik ba daki, ni bera bezala urte askotan kanpoan bizi izan naizela. Eta zerbait esan dezaket hortaz.

Lehen gauza esan nukeena da, inor demokrazia helbide batetan esan duenagatik atetik kanpora joateko eskatzea, hori dela fatxismoa.

Bigarren, lehen atera beharko duena, hurrena hitz egingo diguna Mikel Zarate izango dela. Bere txosteneko bostga-

rrren orrialdean fatxismoz josita gaudela, bi aldiz aipatzen duelako.

Hirugarren, eta hau negargarriagoa da, eta ez dut uste euskaltzainek barre asko egin behar dutenik. Zoritxarrez fatxismo bideak, gu bezala pentsatzen ez dutenak oinperatzea erabili dira gaurko azken hamar urteotako ikastoletan eta lizeoetan, euskara batu mota bat; gu ez gaude euskara batua-
ren kontra, euskara batu mota baten kontra. Eta hori erakus-
teko, indarkeria bidea, totalitarismoa erabili da. Han ere, ume eta guraso asko atetik at bialduak izan dira. Euskara mota hori, gustokoa ez zutelako. Eta hori denok dakizue. Hori da Martin Olazarrek esan nahi izan duena.

Beste alde batetik, denoi oso harrigarri egiten zaigun gauza da, beste inongo herri normaletan gertatzen ez delako. Euskaltzaindi batek, "Académie de la Langue" batek; tituluak ematea. Hori ez baitu "Académie de la Langue"-k ematen, beste herrietan, baizik Akademiak eta kito, "Hezkuntza Ministeritzak". Beraz, norbait hortaz harritzea ez da harritzekoa, gure Herrian bakarrik gertatzen ari den gauza baita. Esan dut."

(23) *Haritschelhar, Jean:*

"Nahi nuke gauza bat erran, hala ere. Bigarren auzi hori, zuk aipatzen duzuna, ez zen sortuko ez balitz hitz hori agertu, alde batetik.

Bigarren gauza, orain aipatzen duzuna, erranez Euskaltzaindiak ba duela titulu emateko podere hori, ba dakizu bizi-
ki ontsa Euskal Herria ez dela Estatu bat. Eta ez duzu konparatzen ahal, orduan, Euskal Herria bertze Estatu batekin. Estatu guztietan ba da Ministeritza bat; eta horrek ematen ditu tituluak. Hemen gaude edo ginauden, Ministeritzarik gabe eta, orduan, norbaitek behar zituen eman titulu hoiek aurrera joateko. Beraz, konparantza hori, nik ez dut ongi hartzen."

(24) *Villasante, Luis:*

"Atzo, nik nire txostenean gauza batzu saltatu nituen luzeegi ez egoteagatik. Eta bat haxe zen, eta zatitxo hau nahi dut irakurri. Beste zenbaitek, inoiz edo maiz, zera botatzen digute aurpegira, beste Akademiek egiten ez dituzten gauzak

egiten dituela gureak. Eta eredutzat jartzen dizkigute beste Akademia hoiek: frantsesa, espainola, etab. Baina edonork daki beste hizkuntza hoiengoa eta gure hizkuntzaren egoera ez direla bat ere berdinak.

Gure Akademiak, esate baterako, Irakasle tituluak ematen ditu, bertsolarien txapelketak etabar. (Ikus Villasanteren lana: *Euskaltzaindia eta euskararen batasuna*).

Gure Akademia ez da frantsesa edo espainola bezalakoa, egoera ere ez da berdina; guk ez dugu "Ministerio de Educación" eta horrelako gauzarik. Ezer ez daukagu. Zerbait egin behar zen. Eta Euskal Herriak, lau Diputazioen izenean, Euskaltzaindiari eman zion kargu hori. Beraz, berak dauka, eta beste inork ez dauka. Eta beste inor, egoera normal bat datorenean, maila hortan badago edo, Euskaltzaindiak utziko ditu gauza hoiek. Baina bitartean, berari dagozkio. Hau garbi dago, eta nahi duenarentzat, arautegian daude, eta ez oraingoan, baizik 1918.ekoan. Beraz, gu arautegiaren barruan ari gara gauza hoiek egiten ditugunean. Eta gero, hasten bada bakoitza ematen titulua berari gogoak ematen diolako eta Euskaltzaindiari kasu egin gabe, Babeleko Dorrea sortuko dugu eta besterik ez. Hori bistan dago. Batasun batean egin behar dira gauzak. Euskaltzaindiaren normatiba onartzen badute bai, bestela nola hasiko gara bakoitzari gogoak ematen dionean tituluak emateko bakarrik? Nahaspila sortzeko? Hortik ez goaz inora".

(25) *Altuna, Patxi:*

"Villasantek esan duena osatu nahi nuke. Ez da Euskaltzaindiaren Arautegian hori hala egotea bakarra. Duela bost sei urte, Euskaltzaindiak bere titulua emateko antolatu zuen lehen etsaminean, oker ez baldin nago, eta Arrasaten gainera, esango nuke, edo lehenbiziko batean, behintzat, emakume bat agertu zitzaigun, 70 urte, gutxi gora behera zituena, eta duela 30, 35, 40 urte Euskaltzaindiaren titulua eskuratu zuena. Eta hura bezala, beste bizpahiru ere agertu ziren geroztik eta haiei, etsaminik gabe eman zitzaien titulua, orduan eskuratua zutelako. Beraz, Euskaltzaindiaren oraingo haro hau ez da oraingoa bakarrik. Eta bestetik, ni oso harriturik eta txunditurik naukana, hauxe da: Euskaltzaindiaren aurka ari den eta mintzo den zenbait jende, duela 6, 8, 10 urte, ez zela Euskaltzaindiaren aurka mintzo. Hortaz, gorroto edo gaitzerizte

edo hori, ez da Euskaltzaindiaren kontrakoa, baizik oraingo Euskaltzaindiaren kontrakoa.

Zer dute oraingo Euskaltzaindiaren kontra?"

(26) *Olabeaga, Iñaki:*

"P. Altunak esan duena, nik uste osatu behar dudala. Nik daukat titulua, baina guda aurrekoa. Titulu hori eman zidan "Estudios Vascos"-ek Diputazioan; eta nirekin beste batzuk ere pasa zuten etsamina. Eta etsamina hori eskatzen zuten, batez ere, Diputazioko eskoletan, "Escuelas de Barriada" haietan. Gero guda etorri zen eta hura bukatu."

(27) *Villasante, Luis:*

"Gero, hori Euskaltzaindiari pasatu zitzaion: "Estudios Vascos"-ek emango zuen lehenago; eta Euskaltzaindia sortu zenean, Euskaltzaindiari pasatu. Eta guk ba dakigu askori eman zitzaiola gerra aurretik."

(28) *Mitxelena, Koldo:*

"Mundu guztiak dakien bezala, "Eusko Ikaskuntza" ez zen sekula desegin. Baina, lo edo hilik egon da. Eta berriz, orain hastekotan dira edo hasiak dira, baina oraintxe. "Beraz, Eusko Ikaskuntza" erretiratuta zegoen.

Nik esan dezakedana da, alegia, ni garai batean, Euskaltzaindiko idazkari izan nintzen; eta, garai hartan Gipuzkoan behintzat, Diputazioko *Gaitasuna* jakiteko, guregana etortzen ziren. Ni neronek egiten nituen agiriak."

(29) *Igarreta, F.:*

"Nik presentatu nuen, Aramaioko batzar batetan, Eusko Ikaskuntzako titulua eta etsamina egin ondoren eman zidaten. A. Villasante eta J. San Martini erakutsi nien agiria. Baina, Eusko Ikaskuntzan pasatutako etsaminarena zen; ez zen Euskaltzaindikoa."

(30) *Irigoyen, Alfonso:*

"Mitxelenak ikutu du gai hori, Gipuzkoarako baina tituluez hitz egin denez gero, nik esan behar dut, gerra ondoren

ere Bizkaiko Diputazioak puntu bat edo, ez dakit zenbat, ematen zituela euskaraz zekitenentzat. Eta, orduan, Euskaltzaindira etortzen ziren gerra aurreko ohitura jarraiturik. Gero, Euskaltzaindia tituluak ematen ari izan da. Eta dirudie-nez, halako beharrezana zegoen eta Euskaltzaindiaren titulu horri balio bat eman zaio. Baina nik hemen adierazi nahi nuke sarri esan dudana: Nahiz eta Euskaltzaindiak, legez, titulu hori emateko eskubidea izan, hel dadila, ahal bait arinen, Euskaltzaindiak titulurik gehiago ez ematea. Horrek esan nahi baitu, behar den lekuan, Unibertsitatean edo behar den lekuan emango direla. Eta orduan, txanpana hartuko dugua, hortan ari garen guztiok."

(31) *Lizundia, Jose Luis:*

"Gai honez, pixka desbideratu dugula A. Sagarnaren hitzaldia, eta elkarrizketaren gaia, zeren honek hitzaldiarekin batera joan behar bait luke.

Puntualizazio bat: A. Irigoyenek esan duena, Bizkaiko Diputazioak, eta hori Sota lehendakari zela sortu zen aspaldi, "Escuela de Barriada"-ko erakunde hori, 1974.arte, orain dela lau urterarte eman du Euskaltzaindiak.

Boletin ofizialak han daude lekuko "Escuela de Barriada", hoiek kendu arte, orain kentzen ari baitira."

(32) *Letamendia, J. A.:*

"Nik pixka bat Azurzaren alde mintzatu nahi nuke. Guztiz konforme nago Azurza jaunarekin. Nik uste dut, eta Irigoyenek ere esan duen bezala, Ministerioak eta kontseiluak eman behar dituela tituluak. Batez ere, Unibertsitate eta Magisterio eskoletan. Zoritxar edo onez, ni eta beste batzu, bietan aurkitzen gara: Ministerioarekin eskola nazionaletan, eta Euskaltzaindian. Biotako tribunaletan gabiltza.

Momentu hontan, niri Euskaltzaindiaren aprobata xume batekin etorriko balitzait, behar bada hartuko nuke irakasle bezala. Baina, gure eskoletako azken urtetako sobresaliente edo bikainarekin etortzen baldin bazait, nik ez dut hori hartuko irakasle bezala. Zeren, behar bada, hizketan aterako baitu. Orduan, eskatzen dut Ministerioak eman ditzala tituluak, baina gauzak guztiz aldatzen ez diren bitartean, jarraitu beharko luke Euskaltzaindiak tituluak banatzen.

Eta beste gauza bat: Hemen, berez, euskara batuaz edo ari gara, ezta? Eta Magisterioko ikasleen artean, gehien gehienak inor kontrakorik ez dut ikusi irakaskintzaren beharreatatik, denek exigitzen digutela euskara batua ematea."

(33) *Rotaetxe, Karmele:*

"A. Sagarnari galdera bat egin nahi diot: X. Mendigurenek gaur goizean presentatu digu horrelako beste inkesta bat. Harremanetan daude biak ala ez? Oso apartekoak izan dira, ala ez?

Datu batzu, berdinak dira. Erantzunak ez horrenbeste. Horreatatik, jakin nahi nuke ea nola egin duzuen hori.

Eta gero, bigarrena, aipatu duzun irakasleen prestakuntza. Prestakuntza hori, zer da? Beste tituluak, ala euskarazkoak bakarrik, ala... Prestakuntza irakaskintzan? Hori da, didaktika, metodologia, etab.?"

(34) *Sagarna, A.:*

"Lehenari buruz, esango dizut inkestari dagokion alderdi estadistikoaren aldetik, bi inkestatan berdintsu eramanak izan direla. Metodologia berdintsuaz. Baina inkestaren galdekizunak, pertsona berdinekin ez dira egin. Orduan, izan liteke, galderak egiteko era desberdin izatea. Nik ez dakit desberdintasun hori zertan izan litekeen. Hori nahi nuke jakin. Gainera, berriro ere arakatzeko datu hoiek eta ikusteko, ez, benetan huts egiteren bat dagoen ala ez.

Bestetik, irakasle izateko gaitasuna eta aipatu ditudanean, erdal ikasketei buruz ari ginen. Orduan, irakasle izateko gaitasuna edo prestakuntza azalduko da, hortarako ikasi dutenen artean, ezta. Bidezkoa da mekaniku batek pedagogiarik ez jakitea. Besteak, berriz eskolan ikasi du sistematikoki eta prestatuagoak izan behar luke.

Beste gauza bat da, ez, horrek euskara dakien ala ez. Eta euskal titulurik duen ala ez, etab. Instruzio maila bat adierazten digu inkestaren barruan, nola halako irakasle izateko prestakuntza bat. Besteak, euskararik dakien ala ez, titulua- ren aldetik ikusi beharko dugu, Euskaltzaindiak ematen duen titulua- ren aldetik."

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 5

Moderatzaile: *Satrustegi, J. M.^a*

Partaideak:

(1) *Iruretagoiena, Juan:*

“Euskalki guztiak batu behar dira, baina pixkana pixkana. Ez da nahikoa euskara bizia izateko, batua egitea.

Euskarari “h”, 1924.etik 1968.arte, nahiz Euskaltzaindiak jarrita eduki “h”, zenbat idazti eta liburu idatzi ziren. Beraz, nork zuen arrazoia, lehengo Euskaltzaindiak ala geroak?

Euskaltzaindiak lehen jarria zeukan “h” baina jarria izan arren, zenbatek jarraitu zuen “h” hori? Eta zenbat liburu “h” orain bezala jarriaz? Orduan ia bat ez, orain erdiak baino gehiago kutsatu dira. Eta geroak ez dakigu zer.

(Ondoren datorrena zaratatsu entzuten da eta ezina da idaztea.)

(2) *Zarate, Mikel:*

“Nik esan nahi izan dudana, hau da: Ni ez nago forma jatorren kontra, bizirik daude eta. Euskara biziaren alde eta ulerterraza behar da”.

(3) *Mitxelena, Koldo:*

“Zaraten hitzaldian, biziari egokiak iruditu zaizkit zenbait gauza. Ez naiz ari, niri gustatzen zaidan ortografia bakar bat hortaz.

Lehenbizi ongi eta garbi gelditu dena zera da, alegia, gauzak egin behar direla, euskaldunak, dakienetik ezta kienera, eta bidea, alfabetatzea dela. Hemen, beti galdetzen dudana, etxean hitz egingo du, baina sekula idazten edo irakurtzen

ez duen pertsona batek... horren eritzia bost ajola zaigu, berak ere ez baitu ajolarik, jakin nahi ez duenez gero.

Egia da, euskaldunok, euskaraz deus ikasi edo saiatu gabe jakin. Hori ezinezkoa da. Orduan, ikasi behar da.

Mundu guztiak gogoan daukala, nahiz eta guk aditza era zabalenean argitara, guk geuk ez ditugula erabiltzen hor agertzen diren gehienak. Ierarkia bat jarri behar genuke.

Guk behar ez duguna da: bizkaikeria eta gipuzkeriarik. Dialektukeriak ez ditugu behar''.

(4) *Altuna, Patxi:*

''M. Zarateren hitzaldia bikaina iruditu zait, eta erabat ados nator esan duenarekin. Baina hitzaldia astiroago aztertuz gero, nik uste dut, euskara batuko ikuspegitik apur bat aterea dagoela. Hauxe esan nahi dut: Nik Zarateren hitzaldiko azken aholku horiek, pedagogiari dagozkio, gehien bat. Euskara batuaren pedagogiari. Hots, ez dakienari nola, euskara batua irakats. Ez da munduan hizkuntza baturik, bertako hizkelkiak gal erazi dituenik. Eta, euskara batua inoiz Euskal Herrian gailentzen baldin bada ere, ez ditu euskalkiak, euskara bizirik baldin badago, galderaziko eta suntsituko. Ezin ditzake, Mikel.

Egunero idazten dugu. Liburuak edo artikulutxuak. Eta euskara batuaren auzia, hau da, hain zuzen: nola idatz. Zuk argitu duzun kezka, hor dago, bizi bizirik. Ez dakienari erakutsi egin behar zaio. Baina horren ondoan, ba ditugu, asko edo gutxi, idazleak. Nola idatz euskaraz, Mikel? Etorri bazen, etorriko balitzake, etab. Guztiz jatorrak izan ez da ere, gauza bat, ez dut uste, ukatuko didazunik. Hoiien parean, eta euskaraz dakienaren aurrean: etor badadi, etor baledi, esan diezaiokeenari... ulertuko ez dionik, ez dela. Euskaraz baldin badaki, Mikel. Hor esaten jakitea da kontua. Behar den bezala, etor badadi, etor balekie, etor gintazkiokeen, etab. Baina esanez gero, ez da euskaldunik, ulertuko ez dionik, Mikel. Era hauk gorde behar ditugu alfabetatze mailan erakutsiz.

Asko edo gutxi, bagara, alfabetatuok, Mikel. Alfabetatu-xeok. Alfabetatuak, nola idatzi behar du?''

(5) *Zarate, Mikel:*

''Nik, hemen, ohar batzuk jarri nahi izan ditut. Halako

X. Amurizaren "Semaforo gorriaren" antzera. Nik ez dut esan, jatorrak ez direnik. Herriak erabiltzen baditu, zergatik?

Ba, hoguei urtetan ibili ondoren, ez dakit. Behar bada euskara gutxi egingo dut; baina nire asmoa izaten da, hemen ere guztiek uler dezatela".

(6) *Intxausti, Joseba:*

"P. Altunak esan duena jasoz, eta uste dut denok ulertu diogula Mikeli, berak zerabilen gaia, pedagogiako edo ote zen. Beste aldetik, goizeon ikusi dira datu batzu, bizkaitarrek ba dituztela halako eragozpen berezi batzu eta laguntza berri batzuren beharra.

Nik proposatuko nuke, bide hortatik, ea posible den Euskaltzaindiak arazo hau azter dezan eta sumatzen den arazo hori, nolabait bide praktikoko batetara eramateko modurik egingo ote lukeen".

(7) *Latiegi, Bixente:*

"Mikeli esan nahi diot bere hitzaldia, orain artekoetatik, praktikoen izan dela. Konforme nago puntu gehienetan.

Uste dut, euskaldun bakoitzak bere euskara ongi ikasi arte, batuan pentsatze hasterik ez dagoela. Guk ikastoletan aurreneko urteetan, umetxoek herriko, norbere herriko euskara erakusten badiogu eta gero norberaren euskalkia eta gero, 13-14 urterekin bizkaikoei gipuzkera eta lapurdiera, orduan batua, berez, sortuko da".

(8) *Kintana, Xabier:*

Latiegi jaunak dioenari gauza bat erantsi nahi nioke. Hara, ume bakoitzak bere herriko euskaraz gainera, beste lau edo bost euskara ikasi behar baldin baditu, delako batu hori noizbait lortu ahal izateko, nik pentsatzen dut, askoz errazagoa dela, bereaz gainera bat eta bakarra ikastea. Pentsatzen dut zailtasun hortaz, eta sarri askotan, Mitxelenak gogoratu digunez, gurasoen eskubideaz ari garelarik, ba, aittitta ez garenok, behintzat aitta izaten gara orain; neure andrea, bizkaitarra da eta euskara batua badaki ere, ez du ohiturarik erabiltzeko eta bizkaiera egiten du; guk bi haur ditugu, nagusiak hiru urte eta honez gero, niri, beti euskara batuz egiten dit eta amari ere bai, aittittari bizkaiera egiten dion bitartean.

Nik ez dut uste halako kalterik dutenik, Andaluziako haurrek erdara batua ikasten dutenean. Eragozpena haurrena baino gehiago irakasleena izaten dela, haurrekin hitz egin behar duenarena."

(9) *Azurza, J. J.:*

"M. Zarateren hitzaldia ederra izan da, eta, oso gustora entzun dut. Bi edo hiru gauza galdetu nahi nizkioke.

Bizpairu lekutan, Aranatarren jokabidea aipatu du. Eta ba dirudi, aranatarrak, joan den denborakoak zirela. Ez gaur egunekoak. Aranatarrak, politika mailan, bizi bizirik daude gaur. Euskal Herrian.

Gaurko euskara batuko gehiegikeriaren aurka mintzatu da. Orduan, Arantzazu ondoko inflazio hori, gutxituko bage-nu, eta Arantzazun esan zen bigarren atal edo erabakiari jaramonik ez bagenio egin, bakoitzak nahi duen tokian "h" sar zezala eta hori ere, ongi ikusia izango zela".

(10) *Zarate, Mikel:*

"Nik, ba, egia esan, niri esan didate, ur bitara ari naizela. Eta konturatu naiz, ohartu gabe idatzi ditudala zazpi liburu, bizkaieraz, eta zazpi batuan edo nire batuan edo baturantzako ahaleginean. Ni ez naiz aurretik horren aurka noana. Eta nik, egia esanda, ez dakit zergatik, eta txotxoloturik nago, esango nuke gainera, mozkor bat dudala, zergatik kaltegarri zaidalako osasun aldetik, eta bestetik; baina herria eta herriko hizkuntza eta Euskaltzaindia ere, talde hortan sartzen dut. Nik horregatik diot, ostetik marmar ibili beharrean, nahiago dut Villasanteri edo Juan San Martini esan, baina lasai gainera.

Orduan, hemen ere, zuri erantzunez, esango dizut, Aranatarren giroan, inflazioak izugarritzakoak izan zirela. Adibidez "k" inflazioa. Izan ziren inflazioak eta ultrak, zergatik?

Garai bakoitzak behar duelako bere snobismo bat edo, bere lilura bat. Gaurko gazteek, ez dakit nik zergatik, ba dute aparteko indar bat: nik batua nahi dut: "quiero el batua; dicen que es purísimo"; jakin gabe, askotan, ba du bere erakarpina. Nik nahi dudana da, zuzendu indar hori, beste indar askorik ez daukagunez gero.

Orduan, Aranatarren giroan, Aranak Mogel ezagutzen zuen. Hemen azken batez ez dago Mogel eta Añibarro. Aranatarren giroan ere, izugarritzko inflazioak izan ziren. Eta gerra aurrean ere bai. Horregatik diot, azken batean, Azkuek irabazi zuela. Herriarekin eta herriz herri Euskal Herrian ibili zelako. Nire maisua, egia esanda, Azkue da. Azkuek irabazik duela uste dut, gainera.

Arana oso maite dut eta Aranak izugarritzko intuizioak izan dituela, batez ere, guk euskaldunok aparte nazio bat egiten dugula... baina hizkuntza aldetik, radikala izan zen, euskaldun berria izan zelako. Eta, euskaldun berriak, beti izaten dira radikalagoak eta hori ere ultrak eta "h" hondatu duela... dena ez da borondate txarrez egiten".

(11) *Alberdi, Justo:*

"Gauza bat esan nahi dut: Uste dut euskara batua ez dela ikasi ezineko gauza bat. Lan apurtxo bat egin eta balore apur batez, urte bitan ikas daitekeela. Nire kezka azaldu nahi nuke.

Bat, Iurretarra naizenez, ikusten dut, bai Iurretako ikastolan eta bai Iurretako alfabetatze euskalduntzean, problemarik. Ba daude Iurretako ikastolan Eako umeak; Arratiakoak, Ondarrokoak, Gipuzkoarrik ere eta baita Iurretakoak. Hor ikusten dut zein bizkaiera moeta irakatsiko diogun. Zein bizkaiera mota?

Hortik aparte, andereñoa, Lazkaokoa da. Umeek ulertzen diote, umeek ulertzen dute andereñoren azalpen guztia. Horrez gainera ume hauk badoaz Nafarroa edo Gipuzkoako udalekuetara, nola hitz egingo dute hangoiekin? Nola hitz egingo dugu guk? Erdaraz?

Orain dela bi urte izan ginen Nafarroako herri batetan, kolonia toki batetan. Umeek ongi ulertzen zuten bertako umeen hizkera. Konpontzen ziren eta euskaraz iharduten zuten.

Bestalde, sukaldean zebiltzan emakumeak, erdaraz hitz egiten zuten Berueteko emakumeekin ulertzeko.

Iurreta eta Nafarroako euskarak, ez dira berdinak. Nik ikusten dudana: Bizkaiko zein era irakatsiko diogu? Nik ez dut ezagutzen horrelako estudiorik eginda dagoenik! Zenbat mota dauden eta non egiten diren".

(12) *Zarate, Mikel:*

“Nik lehen eta behin esango nizukena, hauxe da: Bizkaiera bizkaera nik ez dut inoiz irakusten bizkaiera. Nik esan dut deklinabide, ortografia... batua. Lexiko aldetik ere bai. Oso zabal, oso batua dugulako. Nik aditz aldetik, adibidez, zitzaizkigun, dakusagun... baina gurasoekin nola egiten dute? Erdara egiten dute. Gehien batean, batua ematen dut. Baina, batu alfabetatua. Alfabetatuz gero, Bizkaian ba dago batu bat... euskara bera ez dugu ezagutzen, eta ez dugu landu”.

(13) *Alberdi, Justo:*

“Gauza bat esan nahi nuke: Batuaren arlo hontan, batuari ezartzen dizkiogula erru guztiak. Ahalegin pixka bat egingo bagenu, guztion artean euskara zerbait ikasteko, ez genuke horrenbeste arrazoi izango ez batuaz, ez gipuzkeraz, ez bizkaieraz... biak batera hitz egin ahal genituzkeela, uste dut.

Sarritan, egiten diot nire umeari bai batua eta bai bizkaieraz, eta era errazak, bietara erabiltzen ditu. Batuari ezin diogu zamatu gure nahi ez izatearen ondorena. Ahalegina egin behar dugu, euskara ikasteko, eta ez bota batuari gure alferkeria.”

(14) *Pujana, Pedro:*

“M. Zarateren *euskara batua eta euskalkiak* izeneko lan ederra entzun ondoren, nik galderatxo bat egingo nuke, hemen: Orain zortzi urte direla, 1970.ean Bizkaiko aditzari buruz, liburuxka bat argitaratu nuen. Eta orduan, batek baino gehiagok aurpegira hauxe bota zidaten euskara batuaren aurkako etsaia nintzela. Eta hori zergatik?

Nik erantzuten nion: Eta bizkaierazko aditzari buruz lan bat egin duzulako. Eta orain, bizkaiera edo euskalki baten lanik ezin daiteke egin.

Eta horrela, batek baino gehiagok mindu egin ninduten.

Hori dela eta, Euskaltzainburua hemen dagoenez, eta euskaltzain zareten batzuk ere...

(Kontuz, zinta bukatu egiten da, eta amaiera ez dago grabaturik.)

(15) *Villasante, Luis:*

“...Eta oraingoz eta ez dakigu noizko, edo betiko, euskalkientzat beti izango da toki bat literaturan. Eta, behar bada, egokiagoak dira euskalki literarioak, euskara batua baino, zenbait generotarako. Hori, bakoitzak ikusi beharko du, noiz, non etab. Euskaltzaindiak ez du ezer euskalkiak lantzearen aurka. Eta, horrelako azterketak egitearen aurka, gutxiago, oraindik. Adibidez, Oletako aditza, edo zuk egin duzun moduan. Azterketa hoik, oso beharrezkoak dira, alde askotatik. Baita, batua bera aberasteko ere. Beraz, segi bide hortatik. Euskaltzaindiak ez du ezer horren kontra.”

(16) *Haritschelhar, J.:*

“Berrietan agertu da lan eder bat, Karmele Rotaetxek egingakoa. Guk, holako lan batzu behar ditugu”.

(17) *Knörr, Enrike:*

“A. Villasantek esan duena azpimarkatu nahi dut. Garbi esan nahi dut, beharbada, ez Euskaltzaindiaren izenean, baina bai euskaltzain naizenez gero, azpimarratu eta aldarrikatu. Eta, ez gara inolako euskalkiaren kontra, eta ez hitzez bakarrik; bai obraz ere euskalkien ikerlanen alde gaude. Eta, hemen dauden lagun guztiek jakin behar dute, Oletako lan hori, Oleta, Angiozar, Zeberio... Pujana jaunaren lan eder hori Diputazioko moldiztegian dagoela. Nik proposatu eta eraman nuen. Eta laster argitaratuko da”.

(18) *San Martin, Juan:*

“Nik ere, hontaz, gauzatxo bat esan beharra dut. Gainera, Euskaltzaindikoa naizen aldetik ere bai.

Denbora gutxi dela, paradigma batzu gertatu ditut, Eibarko aditz laguntzailearenak, Toribio Etxebarriak egin zuen lanaren betegarri. Hark hutsune batzu utzi zituelako.

Hau eman nahi dut, beste hiztegi batez, ba dira bostehunen bat hitz, hark jaso gabe, utzi zituenak, gehienak. Eta batzu, beste zentzu bat eman zizkienak. Hau da, hitz batzu, bi edo hiru zentzuz erabiltzen direnak.

Baina puntu hontan, gauzatxo bat esan nahi dut, Pujana jaunaren pozgarri. Hain zuzen, aurten ba, harreman batzu

izan ditut Joan Braun, Poloniako linguista batekin. Eta honek agertu zidan gogoan, bizkaiera ezagutze nahiarena. Hain zuzen bizkaierazko gramatika bidali nion."

(19) *Davant, J. L., Züberoako euskaltzaina:*

"Jaun batek, goizeon erran du euskara batuaren arazoa, geroko utzi behar dela. Baina galdetu nahi nuke, bihar, Hego aldeko Euskal Herrian, zein izanen da Administralgoaren euskara? Oker ez banago, Kontseilu Nagusiak erabaki du, noski, euskara batua izango zela. Beraz, egin behar da. Eta erran nezake, erdi egina dela, edo zerbait egin dela.

Eta euskara batuari buruzko lan hori, duala hamabost urte hasi zela, Baionan, eta nihaur ohoratzen naiz, lan hortan, partaide izanik, nahiz eta langile ttikia izan, Txillardegia eta beste zenbaitekin.

Dena dela, zerbait eginik ba dago. Eta erdi bide baten aukeratzea aipatzen delarik, zer erran nahi da? Guk egin dugun guztia ukatzea? Hori ezina da. Erdi bide bat aukeratu behar baldin bada, bi posturaren hartzeko, erdi bide bat hartu behar da... Eta guk, bi erdi egitekotan, beste batzuk ere, beste erdi egin behar lukete. Eta ez, guk dena ukatu eta bes-teen atzetik gari. Horrela ez dago euskara baturik.

Hirugarren puntu bat aipatu nahi nuke, nola elkar konpreni, elgar ulert dezakegun züberotar batek eta bizkaitar batek, ez bada euskara batuan. Eta noski, zuberotarrez mintzatu banintz, uste dut hamarretik zortzik ez zutela tutik ulertuko.

Etxean zuberotarrez egiten dut. Eta zuberotarrez idaztea ere, gertatzen zait. Baina, uste dut euskara batua ere behar dugula. Besterik gabe."

(20) *Irazola, Jose M^a:*

"Hemen esan diren bat edo bi gauza azpimarratu bakarrik. Uste dut, J. Alberdik gauza garrantzitsu bat esan duela eta ez da, nahibestean, haintzat hartu. Bizkaian, bizkaiera bat edo bi baino gehiago dira. Honen euskara sistematiko eta zientifiko bat, ez da egin neuk dakidanik behintzat. Beste tokietan ere ez. Hizlariak esan duenarekin oso bat nator, behar bada aurrizki eta atzizki gehiago sartu beharko dira oraindik, baina euskalkietan hainbat gauzaren bateratu

beharra dugu. Beti berdin esan beharrean, esan, adibidez *zelan* edo *nola*. Horrek ez dakar eragozpenik.

Beste morfema asko daude, morfema aldetik aukeratu eta moztu beharrekoak. Baina, lehen eta behin, batua aberastu, eta ez asmatu.

Bigarren, batua ikasi; baina gero tokian tokiko euskalkiak. Baina Euskal Herrian auzi garrantzitsua ez da batua-euskalkiak, euskara-erdara baizik. Nik ez nuke batua esango, euskara baizik. Hortik gorako arazoak, farmaziako arazoak direla uste dut: kalmanteak."

(21) *Azurza, J. J.:*

"M. Zarateri galdera bat egin diot lehen, eta ez dit erantzun.

Zer kenduko liokeen, gaurko Euskaltzaindiaren euskara batu horri?

Ni ez nago euskara batu baten kontra, ni zeren alde nagoen irakurriko dizuet: Guri dagokiguna euskara biziari jarraitzea da. Handik barne izerdia atera, eta herriko euskararik harreman hestuan egotea.

Orduan, herriko euskarak bizituko du gure literatura eta orobat, literaturak bere babesa emango dio euskara biziari.

Herritik aldendurik dabilen literatura, gezurrezko zerbait bihurtzen da. Gutxirengo batentzat ona. Ni honekin nago, eta ni bezala, euskal Herrian, jende asko."

(22) *Zarate, Mikel:*

"Lehen eta behin, ez ditugula Euskaltzaindia, Euskaltzain, Euskaltzaindi bezala, gauzak ez dituela ongi argitzen: begi onez ikusiko lukeala, gorago jo nahi dutenek... Orduan, Euskaltzaindiak Euskaltzaindi bezala, jarri dituen arauak ikusiz gero, nik uste dut, Arantzazukoari orrazketa bat egin eta gero, ez jokatu era hestu-hestu batez.

Hestu egotea ere, ultra batzutan, batukeria batzuk ere izan dira. Konforme nago Euskaltzaindiaz, baina bide bat hartu behar da, bestela, lotsagarria delako eta herri batentzat ere azkena delako eta horrek negargura ematen dit. Batu batetara jo nahi dudalako".

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 6

Moderatzaile: *Satrustegi, J. M.^a*

Partaideak:

(1) *Olazar, Martin:*

“Uste dut Euskaltzaindiak bere bidea alda dezakela. Hemen argi ikusten da, (h) arazoak izugarritzko zailtasuna duela. Arazo honek milaka orduak galerazten dituela euskararen kaltetan. Hau dela ta, nire proposamena izango litzateke, “h” guztiak kentzea.”

(2) *Mitxelena, Koldo:*

“Beldur naiz, M. Olazarrek esan duenaren ondoren, nireak antiklimax bat sortuko duela. Baina bizpahiru gauza esan nahi nituzke azken entzun ditugun txostenez. Hitzaldia dela ta, Haritschelhar adiskideari galdera bat egin nahi nioke.

Zatarain jaunak honelako zerbai dio Gavelek eta Laffonek dioten bezala, aspirazioa ez dela zaharra. Nik, orduan, Zataraini galdetu nahi nioke, ea hemen zaharrak zer esan nahi duen: ehun urte, bostehun, mila eta bostehun, hiru mila... gauza bat zihurra dugu: Alegia, Akitanian, Zaragozan, Nafarroako muga... bi mila urte ba ditugu. Aspirazioa, konsonante ondoren ere, ba da. Nik diodana, ez dela berria.

Bigarren, Eguzkitzak ukitu duen puntu bati buruz, non-bait, Arantzazun esan genuela “konsonante ondoko “h” ez zirela bereizgarri eta kendu egin behar zirela”. Hori idatzita izatea asko harritzen naiz.

Mujika jaunari: Erromantzeetan, haseran, “h” gabe idazten ziren. Latinez, Ciceronen garaian, “h” galdurik zegoen. Bigarren “h” badarama, lehena galtzen du. Ezin eraman ditzake biak.

(Ondorengoa ez da ezer ulertzen, gaizki grabaturik baitago.)

Haritschelharri egin nahi nion galdera: Hemen aski argi gelditu da Ipar aldeko euskalkietan ez dela batasunik.

Erabat harturik, Zuberoan egiten da gehien. Zuberoan Lapurdin baino gehiago; baina, ba dirudi batzutan ba dela zalantzarik.

(Hemen ere ez da ezer ulertzen zeharo gaizki grabaturik baitago.)

(3) *Sarasola, I.:*

“Nik uste dut, etimologia gabe, gaur eguneko joera erabili behar litzatekeela. Hemen batasuna egina dago, era bakarra dagoelako”.

(4) *Azurza, Joseba Jokin:*

“Gauza bat bakarrik, berriro erran nahi dut.

Hamar urtetan, mendiz haranzko *Herria* astekarian, “h” asko kendu direla. Biziki ongi egina. Zoriontzen zaituztet.

Baina, Hegoaldean, zer gertatu da hamar urte hauetan: Iparraldeko euskaltzainak hona etortzean, uste nuen Hegoaldeko Arazoa ulertuko zutela. Baina orain ohartu naiz ez dutela ikusi non eta zertan den gure problema.

Hemen borroka politiko bat darabilkigu. Zeren, batasuna egin nahiean, bitasuna sortu baitugu.

Han, “h” batzu kentzeko, gutti kentzeko, hamar urte hartu duzue. Hemengo Euskaltzaindiari jarraizkiz, “H” edonon sartu da. Herri soilak ezin izan du onartu hori. Bortxaz ezartzen ibiliak dira, Euskaltzaindiaren babespean ari diren batzuk.

Azken hamabost urtetan, lapurtera erdaldundua, indarrez, ezarria izan da.

Hau dela ta, berrehun baino, hogeitau hobeki, eta hogeitau baino, bi.

Azkenik, bizirik dirauten euskalkietatik egin behar dugula euskara batua.

—Zenbat dira, egun, “h” ahozkatzen duten herrialdeak?

—Zergatik bortxatu behar ditugu “h” erabiltzen ez dutenak?”

(5) *Satrustegi, J. M.^a*

“Ba dakigu, “h” arazo hau bizi-bizia dela, eta batzuk behintzat, politizatu dutela. Horregatik eskatuko genuke baretasun haundiagoa eta, batez ere, gaiari lotzea.”

(6) *Villasante, Luis:*

“Nik, Azurza jaunari, gauza bat esan nahi diot, ea noiz erabaki zuen Euskaltzaindiak gipuzkera osotua? Ekar diezadala dokumentu bat. Sekula ez zuen erabaki. Beraz ez dezala esan lehengo Euskaltzaindiak gauza bat erabaki zuela eta guk beste bat. Ez da hori egia. Erabaki hori non dago?”

(7) *Haritschelhar, J.:*

““H” auziaz borroka politikoa egin baldin bada, ez dut uste fonema honengatik denik bakarrik; baizik eta mila arrazoi gehiago.

Niretzat politika hizkuntzan sartzea, gauza ttipi bat da. Zeren eta, lehen erakusten duguna, Euskaltzaindia zazpi direla eta ez lau. Zazpi horik, anaiak garela. Eta zazpietatik zerbait hartu behar dela.

Ortografia gauza ttiki bat da. Eta, ez uste gudakari bezala hona etorri garenik.

Ba dakit *Herria* astekariko hainbat abonatu “ch” kendu eta x ezartzeagatik, zenbat desabonatu diren.

Bakoitzak bere auziak ditu eta guk gureak.

Guk nahi genukeena hizkuntzari buruz, zazpien batasuna.

Laurogei mila euskaldun garela. Ez dakigu zenbat zihur: Hirurogei edo laurogei mila. Eta nik uste zerbait batu dugula eta bide hontatik jo behar dugula.”

(8) *Rotaetxe, Karmele:*

“Iparraldean, “h”, fonema denez, uste dut Hegoaldean ere gorde behar dugula.

(Grafiaari buruz hitz egiten du, baina ez da ongi ulertzen.)

(9) *Kintana, Xabier:*

“Ba daude hitz askok etimologia garbirik ez dituztenak: Hasiera, hilak...”

(10) *Zatarain, A:*

“Euskara batua da gauza bat eta bestea hemen ari garen auzia: ea nola idatzi behar den, euskalki bakoitzean ari garela dirudi.

Euskara batua denontzat denez, euskara erraza izan behar duela.

Duela urte batzuk, euskaltzain den Iratzeder jaunak, hamazazpi hitz ezartzen zituen bakarrik “h” fonemarekin. Ez dakit zergatik hori isilpean geratu den. Gero, hitz bakar bat eskatzen zigun “h” fonemarekin: *nahi*. “Etxe berria ikusi nahiz, etorri naiz”. Guk honela egiten dugu: “Etxe berria ikusi nahiez, etorri naiz”.

Gauza bat dago garbi: gauza bat dela euskalkietan idaztea eta beste bat euskara batuaz. Ez ditugu nahasi behar.”

(11) *Mitxelena, Koldo:*

“Egia esan, Iratzederren arazo hori ez dut inoiz entzun. Ez dakit non argitaratu zuen.

“Nahiz” bi silaba ziren, baita Bizkaian ere.”

(12) *Zarate, Mikel:*

“Hamar urteotako bolada hau, nahi eta nahi ez, hor gel-dituko da.

Nik praktikotasunera joko nuke, etimologiak eta alde batera utziz. Nik lege erraz batzu jarriko nituzke.

“H” fonemari buruz, zalantza dugunean, gabe jarri. Bokal berdinen eta ezberdinetan “h” jarri. Bestalde, *hau, hori, hura, honela, hala, hemen, hor,...* beste batzu baketu nahirik... nik erdibide bat egin nahi nuke.”

(13) *Iruretagoiena:*

“Ongi ikusten dut Iparraldeko euskalkientzat.

Galdetzen dut: “h” fonema ez jartzea gaizki ikusiko da?

Bertsolarientzat “h” fonemak kalte haundia dakar.

Ikastoletan egunean ordu laurden bat egiten da arazo hau ikasten... Hemendik hogeitertara, beraiek argituko dute hau."

(14) *San Martin, Juan:*

"Komeni zaigunean euskalkiak hartzen ditugu eta beste batzutan jaramonik ere ez. Hontan, kontuz ibili behar dugu.

Debarroan bizkaieraz hitz egiten dela, ia denean.

Beste arazo bat, Euskaltzaindiko idazkaria naizenez gero, gauza bat Iratzederren arazoa dela ta.

Puntu hau Euskaltzaindiko Agiri batetan dago, 1969an. Han ez du esaten hamazazpi hitz daudenik "h" fonemadunak.

Hark, txostena irakurri zuen, baina Agiria egiterakoan, txostenaren laburpen bat egiten da. Niri esan zidaten, egia osoa, behar den bezala, ez nuela jaso. Gero zuzendu nuen, "h", fonemaren parte hori, Iratzederren txosten osoa sartu nuen kako bitartean.

Geroztik inork ez du ezer esan".

(15) *Oñatibia, Manu:*

"Azterketa sakon bat egin behar da.

Erdibide bat hautatzea zaila iruditzen zait.

"h" fonemaren aldekoek ez dute atzerantzik egingo. Guk ez dugu onartuko, alferrikako eta oso zaila iruditzen zaigulako.

"h" fonema zaleek erabil ditzatela, nahi duten toki eta hitzetan.

Guk erabiltzen ez badugu, zer esango du Euskaltzaindiak?"

(16) *Altuna, Patxi:*

"Azken hitz egin duenari eman nahi nioke erantzun kokor bat.

Euskaltzaindiak, euskara batuaz baliatu nahi ez dutenei erantzun behar baldin badie, nik esango nuke zergatik eman dioten berek aurretik erantzuna Euskaltzaindiari, euskara batua eta "h" onartu duenean. Alegia, beraiek Euskaltzaindiaren kontra atera dira.

Eta orain Euskaltzaindiari eskatzen diote Euskaltzaindiak hartu duen erabakia epai dezala. Hori ez da berezko eta zentzuzko jokaera, nire ustez.

Zein eskubide dute Euskaltzaindiari eskatzeko mintza eta pronuntzia dadin beren jokabideari buruz, beraik, lehendik, Euskaltzaindiaren jokabidearen kontra pronuntziatu direlarik."

(17) *Irigoyen, Alfonso:*

"Entzun dut "h" ikasteko ordu asko galtzen direla. Baina nik ez nuke horrela esango, baizik "ordu asko irabazten direla".

Hori dela medio, jende asko euskara sakonago ikasten ari izan baita. Lehen eskolan, beste hizkuntzak ikasten ziren eran izan bazen, eskolan irabaziko zitukeelako."

(18) *Oregi, Josu:*

"Erabat bat nator euskara batua egin behar denarekin eta Zarateren esanekin. Nik uste dut, denboraz, ikasiko dudala "h" fonema non jarri behar dudan... Oraindik ez dugu ikasi. Atzo ikusi nuen "zihur", inoiz honela idatzi ez dena. Beraz ibil gaitezen poliki-poliki."

(19) *Rotaetxe, K.:*

"Kintana Xabierri galdera bat:

Non jartzen duzu deribatu eta konposatuaren arteko muga?

Zeren konposatuak, nire ustez, lexema bi sartzen direnean eta lexema hoik adierazi bat ematen digutenean baitira.

Konposatua bada "onhártú". Deribatu bezala kontsideratzen badugu: "onartu".

(20) *Atxaga, Mikel:*

"Idazle koxkor bezala, hots egin nahi nuke.

Euskaltzaindia idazle, maisu, pedagogo; dena izan behar duela uste dute askok.

Euskaltzaindiak arauak eman behar ditu hizkuntzari buruz. Nire ustez, "h" fonemari buruz erabaki bat hartu beharko lukela.

Iparraldekoek "h" fonema behar dutenez, Hegoaldekoek hartu behar genituzke eta hartuak ditugula.

Uste dut Iparraldekoek ekarri dizkigutenak hartu behar ditugula; ez gehiago, ez gutxiago.

Arantzazuko erabakietatik hona ez da bitasunik sortu batasuna ari da sortzen.

Lehenago, zenbat idazle hainbat euskara zeuden. Orain gutxienez, idazle askok euskara batu, berdintsu bat hartzen ari gara.

Arantzazuko erabakiek euskara batu bat sortu dute.

Bortxakeriak ere aipatu dira. Ni hontan, lekuko naiz *Zeruko Argia*-n urte askotan izan naizelako, bortxakeriak ez zaizkit niri etorri batasunen aldekoetatik, bestekoen aldetik baizik. Bortxakeria borrokak, eta ez noa hemen aipatzen.

Euskaltzaindiari eskatuko nioke "h" fonema arazoari buruz Arantzazun, hain ilun utzi zuen aholku hura, gehiago zehaz dezala eta erabaki, noiz eta nola erabil."

(21) *Txillardeg*:

"Arantzazuko Agirian hau esaten da: "L-r-n eta diptongoen ondoan "h" fonemarik ez idaztea erabakiko balitz, eta oraindik hobe, auzia erabaki baino lehen, gogoan eduki behar ditugu hitz elkartuak: onartu..."

Etimologiak alde batetara utziz, nik proposatuko nuke: Beti Euskaltzaindiak erabakitzea, l-n-r ondoan, "h" fonema guztiak kentzea.

Nire ustez lotsagarria litzateke Hegoaldekoak gure batasuna egitea. Batasuna euskaldun guztiontzat egin behar dugu."

(22) *Azurza, J. J.*:

"Politika da gaurko Euskaltzaindiaren erabakien alde edo kontra izatea.

Herri bati ortografia erakusten zaionean, haur bati... bortxatu egin behar da.

Gu ere ari gara hizkuntza berri bat sortzen, "h" fonemaz josita. Hori politika arazo bihurtzen da".

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 6

Moderatzaile: *Haritschelhar, J.*

Partaideak:

(1) *Mitxelena, K.:*

“Nik onartuko nuke: Projekto... “j” fonemaz.

Gauzak adierazkorrak edo expresiboak direnean, bi “dd” gordeko nituzke: Maddalen, ttantto, anddere, aitta, paitarra...”

(2) *Altuna, Patxi:*

“Ni ere “tx” idaztearen aldekoa naiz. Etxeparen beti, tchipi.

Etxeparen “j”, “y” erabiltzen ditu: Munduyan, yuyata... Baina hemen esan denez, ba dirudi, “i” fonemaz idatzi behar-ko litzatekeela.”

(3) *Zatarain, A.:*

“Tzar, txar, xar... “tzar” da zaharragoa.

Euskalki batzutan, “tx” edo “z”: txori, xori...

Zeila, tella, teja... jatorrena “tella” da. Berdin “akullu” hitzaz: akilu, akuilu...”

(4) *Txillardegí:*

“Euskaltzaindiak erabaki zuen: -il-, -in- idaztea: langile-ria, baina... Baina sekula ez du esan “baña” eta “langille” ez denik esan behar. Hau, orain edo datorren urtean, Arrasaten, erabaki behar-ko litzatekeen gauza dela.

Despalatalizazio arazoa, ba dirudi, Behenafarroako zenbait lekutan gertatu dela. Eta ez dela oso zaharra: boteila. Aski da ikustea: Iruñe, Zumbilla...

Hortaz, ez dut uste astakeria izango litzatekeenik, hain zuzen ere, nahiz eta "langile" erabaki idaztea.

Nik proposatuko nuke: "Langille" normalagotzat jotzea. Beste era baztertu gabe, eta euskalki mailarako ebakeratzat jota".

(5) *Uribeetxebarria:*

"I. Sarasolari, nire ustez, euskara biziarekin izugarritzko eraginpena duela idazkerak.

Irakaskintzan ari dena konturatzen da nolako eraginpena duen idazkerak. Eta, nola jende askok euskara ikasi beharko duen, hau berriz, hobeki pentsatu beharko litzateke."

(6) *Sarasola, I.:*

"Irakasleak hau honela irakurri behar da eta ez bestela. Beraz, ez dut uste horren zaila denik. Irakaskintzaren bidez dena lor daiteke. Azken finean, irakaskintza falta da."

(7) *Kintana, Xabier:*

"Nire ustez, "Lejoa" idatziko nuke.

Mitxelenari galdetu nahi diot "jaio" denean... baina Gipuzkoako "jajo"... berdin idatziko litzateke?

I. Sarasolari, Txori, txistu... 'x' fonemaz idatzi, baina ahozkatzerakoan, hasieran "tx" irakur bedi.

Hobe dela "tx" fonemaz."

(8) *Rotaetxe, Karmele:*

"Zertarako nahi dugu ortografia? Lehen esan dugu ortografiak fonologiari jarraitu behar diola. Eta orain proposatzen duzuenaz, zuek ere, "a priori" bezala, esaten duzue, nahiz eta "x, tz" idatzi, gero "tx" irakur daitekeela.

Nahiz eta "i" bat idatzi, "j" irakur daitekeela. Nahiz eta "l" idatzi, "ll" irakur daitekeela.

Orduan, zertarako nahi dugu ortografia? Ortografia, azkenez, konbentzio bat bezala izan behar du. Eta konbentzio hau, zertarako nahi dugu?

Nire ustez, konbentzio hori, elkarrekin ulertzeko behar dugu. Jakiteko, nola irakurri behar dugun eta nola idatzi esaten dugun guntia.

Horregatik, ortografia hizketarekin ezin urrun joan.

Euskaldun berriontzat arazo haundia da. Euskara idaztea zail egiten da. Euskaldun gutxi gaude”.

(9) *Zarate, Mikel:*

“Gauza bat da esatea eta bestea idaztea. Guri falta zai-guna da alfabetatzea: “mutila, mutilla, mutija...” Baina era bat dugu idazkera sailean. Nire kezkarik larriena, euskaldun zaharren alfabetatzea da.”

(10) *Altuna, Patxi:*

“Idazkera eta hizkera bizia oso hurbil izan behar direla. Euskaltzaindiak beti izan du kezka hori. Borroka, hizkera ezberdinean sortzen da. Euskara bereganatzean, alfabetatzean ohartzen da idazkera eta hizkera zerbait ezberdin direla, baina hori, alfabetatuz, zeharo baztertzen da.”

(11) *Iruretagoiena:*

“Txakur, xakur, zakur... ba dira ezberdintasunak. Nire ustez, “tx” diminutiboa da.”

(12) *Sarasola, I.:*

“K. Rotaetxeri: Nik uste dut, “ñ” fonema bat dela adierazi dudala.

Hortik aparte, euskaraz bi ortografia ditugula.

Niri bost axola arrazoi ideologiakoak diren ala ez. Nik gertatzen dena kontserbatzen dut, eta une hontan, ez zait bat ere axola”.

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 6

Moderatzaile: *Haritschelhar, J.*

A. *Lege orokorrez.*

B. *Hitz konposatuak.*

C. *"Ez" eta "bait".*

Partaideak:

A. LEGE OROKORREZ

(1) *Zatarain, A.:*

"Aspaldian, fonetismo bezala aipatzen ditugun gauzak, nire ustez, jatorrizko formak direla: Korri, gorri... Askain, Asgain... Azpeiti, Azbeiti, Azkoiti, Azgoiti, Anaia-anae..."

(2) *Mitxelena, K.:*

"Ez gara diakronia egiten ari. Sinkronia aldetik, gauzak, alderantziz, errazago egiten dira.

Bokal baten aurretik, hitz elkartuen junturan, bokal baten aurretik, aurreko bokala galtzen da.

Grekotik datozen hitzak "o" eta latinetikoak "u". Baina ez dut uste beti: Apostolu-apostru. Guri latinaren bidez etorri zaizkigu hitz hoik, eta ez Perikles edo Anaxagorasen bitartez. Nik ez dut uste bereizkuntza hori egin daitekeenik. Hori "fatamo organa" bat iruditzen zait."

(3) *Uribeetxebarria:*

"Nire ustez: kantu, estatu... Azken "u" euskarari berez datorkiola. Honela, "kanto" gabe "kantu": "-o-a" gabe "-ua".

(4) *Altuna, Patxi:*

“Lege fonetikoak ez dira noiz nahiko eta nonahiko, baik muguz inguraturik daude.

Uste dut, oso ausartak garelara fonetika milan, zeren salbuespen asko baitaude.

Euskaraz, nola historia laburra ezagutzen, guk ezagutzen ditugun legetatik kanpo ere izan daitezke beste batzu; Hor daude, adibidez: Hasiara, biziera, bizidun... eta ez kase-ra, bizera...

(5) *Zarate, Mikel:*

“Hizkuntza biziak bere bideak hartu ditu.

Herriaren aidea jarraitu behar, bestela berehalaxe hasiko dira beste atzizki arraro batzu.

Diakronia gabe sinkronia ere begiratu behar da, sarri askotan: “Anaie”, “anajea”... nik uste dut “anaia” behar dela.”

(6) *Rotaetxe, Karmele:*

“Lege orokorrak aurkitu behar dira.

Zergatik morfo-fonetika? Nik ez dut ulertzen titulua.

Hemendik aurrera tituluak ere zaindu egin behar direla, uste dut.”

(7) *Mujika, L. M.^a:*

“Nire ustez salbuespen asko daude.

Batzutan zentzu semantiko bat jaso dute: -sendotu-sendatu, osotu-osatu.”

B. HITZ KONPOSATUAK

(1) *Uribeetxebarria:*

“Nire ustez, “marratxoak” zerikusi haundia du.

“z” fonema ondoren, gehienetan, hurrengo fonema gogortu egiten da: Eztu, ezpaita...”

(2) *Irigoyen, A.:*

“Zataraini esango nioke marratxoa edo zubittoa ipini ala ez ipini, ni hitz egiten ari naizenean, “kaleargia” esaten baldin badidate, ba niretzat “kale argia” da; eta ez “kaleko argia”.

Euskaldunok, hitz egierakoan zubittoa ipini beharrean “kaleko argia” esaten dugu, eta orduan ez dugu problema-rik”.

(3) *Rotaetxe, Karmele:*

“Nire ustez, hitz konposatueta ez da bakarrik marra-txoa jartzen baizik eta pronunziatzean, azentoa aldatzen da: “Etxe-nagusia”...

C. “EZ” ETA “BAIT”

(1) *Zatarain, A.:*

“Nire ustez, Txillardegi eta Mitxelena arrazoi ematera nator.

Askotan esan da: “ez du”, “z” fonemak “d” gogortu duela. Baina bi hitz direnean, ez da hau gertatzen.

“Bait”, jatorriz, “bai” da: Hikako formetan ikusten da hau: “Berandu etorri bahaiz.”

(2) *Irigoyen, A.:*

“Bait” loturik jartzen baldin bada, “ba-” zergatik bere-zi?

Hitz egiterakoan beti loturik. Nik esango nuke: “ba” eta “ez” beti idatziko nituzke loturik.”

(3) *Altuna, Patxi:*

“Ba” baieztatzekoa denean, bereiz idaztearen aurka nago. Arrazoiak:

1. Tradizio osoaren kontrakoa da.
2. “Ez” hitzarekin ez du inolako gonparaziorik: Etxepa-rek, batzutan: “ez dator”, bestetan, “eztator”...

3. "Ba" ez da bere eskuko. "Ez" bai. "Ba" beti agertzen da marratxoaz: "Ba-".

4. "Ez" bereiz idazten dela, eta horregatik "ba" ere bai. Arrazoi honek ez du balio.

Irakurlearentzat halako tranpa omen da "ba-" baldintzakoan den ala ez jakiteko. Zalantza hori kentzeko, Euskaltzaindiak agin beza baldintzakoa denean, "baldin" aurretik.

Nire ustez, "ba" banaturik idazteko, arrazoi gutxi dau dela; loturik idazteko, arrazoi bortitzagoak ikusten ditut."

(4) *Intxausti, Joseba:*

"Euskaltzaindiaren aginduari jarraitzeagatik, nahiz eta gure gogoko ez izan, eta egoki ikusi, idatzi dugu baturik.

Niretzat, ba du eragozpen praktiko bat. Baina, uste dut, "baldin" beti aurrean ezartzea nahiko gogortxo iruditzen zait."

(5) *Knörr, E.:*

"Nik eskatuko nuke "bait" aditzetik bereiz idaztea edo marra batez loturik idaztea. Arrazoia, nire eritziz, pedagogiakoa da.

Izan ere, horrela, aditz paradigma oso osoan eta garbi garbi agertuko litzateke. Bestela, aditza asko aldatzen da. Horrela, ikasleak, erraztasun haundia izango luke, banaturik idatziz, noski."

(6) *Kintana, X.:*

"Nahiz eta batzutan, beti aparte idatzi beharko dira "ez" eta "ba": baiezakoa eta baldintzazkoa.

Doinua ere aldatu egiten dugu: "Aita, ba dator"; "Aita badator".

(8) *Mitxelena, K.:*

"Berezkuntzarik ez dago bat ere.

Bizkaian "baldin" ez da erabiltzen.

Hitz egiterakoan eta idazterakoan orain arte, beti beti idatzi da loturik."

(9) *Zarate, Mikel:*

“Klaseak ematerakoan kontutan izan behar da arazoa. Ni neu, banan idaztearen alde nago. Hontan kontuz ibili behar da.”

(10). *Altuna, P.:*

“Axularrean “bada” hirutakoa da:

— bada.

— ba da.

— ba-da.

“Omen” sartzen denean, Axularrek eta abarrek banaturik, baina besteetan loturik.”

(11) *Mujika, L. M.:*

“Nik bi postura hartu ditut hasieran:

Baturik, baina hor konstatatzen dira lau aldaketa fonetiko gertatzen direlarik.

Hau izugarritzko problema ikusten dut, idazleentzako ere.”

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 7

Moderatzaile: *Satrustegi, J. M.^a*

Partaideak:

(1) *Garmendia, Xalbador:*

“Nik ergatiboarentzat “-ek” hartuko nuke.”

(2) *Xarriton:*

“Andere Karmeleren txostenari galdera bat:

Arantzazuko txostenean “-ak”, “-ek” agertzen ziren. Baina Karmeleren eritziz “-ak” nola gehiago erabiltzen den, bestea baztertu beharko litzateke?

Hemen ere, “h” fonemaz antzera, kolonialismo berri bat?”

(3) *Txillardegi:*

“Nire ustez, leku izen deklinabideaz, gehienetan loturarik gabe erabiltzen da.

Jakobsenen artikuluan ikusten dut “-ak” eta “-ek” bereizteko. Eta baita, azento sailean ere, berak ematen dituen argumentuak... gizonak-gizonek. Jakobsonen jokerek animatzen naute Arantzazun onartu ziren jokerak berresteko edo alde izateko.”

(4) *Mujika, L. M.:*

“Nire eritziz “-ak” eta “-ek” nahiko normalizatu dira azken hamar urteotan.

Aditzak jokutzen ez direan, zer gertatzen da?

Uste dut, praktikotasunari begira eta Iparraldean bizi-bizi delarik, onartu behar dugula, nahiz eta askotan guri kosta.”

(5) *Mitxelena, K.:*

“Gipuzkoan alatiboa eta nominatiboa ez dira nahastazten ez eta kontraziorik ere.”

(6) *Kintana, Xabier:*

“Alfonso Irigoyeni, Bermeon behintzat “-rean” erabiltzen dela: “haizeak aparean” bizi bizi dela.

Bizkaian inon ez da esaten “Eibarra”, “Eibarrera” baidzik.”

(7) *Zarate, M.:*

“Guretzat gogorrena: “Berlina...” kasu batzutan “Parisera”... etab. Nahiz eta gero “Paristik, Parisko...”

(8) *Rotaetxe, K.:*

“Irigoyen, zein mailatan egin dituzu paradigmok?”

(9) *Irigoyen, Alf.:*

“Hemen agertzen diren paradigmak, literaturaren bidez, Euskal Herrian zabaldu direnak.

Bizkaian, Arratian, singularra eta plurala azentuaren bidez egiten dugu, eta baita Gipuzkoako zenbait tokitan ere. Baina, euskalki berean ere, azentua ezberdina da: Aulestin eta Arratian, azentua ezberdina da.”

(10) *Rotaetxe, Karmele:*

“Ni ez naiz etorri, Xarriton, kolonialismoa egitera.”

(11) *Zarate, M.:*

““-ek” eta “-ak” berezi behar ditugu behar beharrezkoa delako.

Bizkaian “-ek” asko erabiltzen da, gaur egunean ere.”

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 7

Moderatzaile: *Haritschelhar, Jean*

Partaideak:

(1) *Zatarain, A.:*

“Etimologia popularrari buruz: Guk sagar ondoren gelditzen denari “mutxikina” esan diogu; eta Eibarren “umetxikina”.

(2) *Alberdi:*

“Gaur Akademia esateko hitz bat aurkitu behar bagenu, *Euskaltzaindia* (sortu zen, gaur egun) ez dela sortuko.

Euskaltzaindia sortu zen. Gaur egun neologismoak sortzen ez da inor ausartzen.

Niretzat oso gogorra da, gaur Euskaltzaindiak, “prentsa bulegoa” esatea”.

(3) *Iruretagoiena:*

“Urteko hilei buruz:

(1) Urtarrila-Hilbeltza. Bioi aukera eman eta biok onartu. Gipuzkoan ezagunena da.

(2) Otsaila.

(3) Martxoa-Epaila: harritzen naiz nola baztertu den Epaila. Martxoa ez da euskara. Horregatik euskaran baldin badago, hura erabiliko da.

(4) Ekaina-Garagarrila: nire ustez Garagarrila hobe dela.

(5) Uztaila.

(6) Abuztua: ez dut ikusi ere nahi: Dagonila: uda + goen + hila.

(7) Iraila-Agorra: biak ongi.

(8) Urri: Ados nago.

(9) Abendua-Gabonila: Nire ustez Gabonila."

(4) *Mitxelena, K.:*

"Agorrila: Gipuzkoan "septiembre" da eta beste batzu. Nahasteak baztertzeko bat edo bestea aukeratu zen."

(5) *Irigoyen, A.:*

"Euskal politika" diogunean "euskararen politika" adierazi nahi dugu.

"Eusko" euskaldunek ez dute erabili.

Niretzat, "unibertsital barrutia"- "distrito de universitarios". Zergatik?

Merkatari-merkatalgo.

Unibertsitari-unibertsital.

Beraz, "Sozial arazoa", niretzat ez da ezer euskaraz. "Arazo soziala" izan behar luke. Kanpotik hartutako hitzak adjetibo bezala dira, aurkakorik aitortzen ez den bitartean.

Eta ni, gramatikako legeen alde, ikaragarritzko purista naiz. Eta hala aitortzen dut nire burua."

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 7

Moderatzaile: *Satrustegi, J. M.^a*

Partaideak:

(1) *Latiegi:*

“Ba dakit, hiru edo lau izanik, nire aurkako izango zare-tela.

Ez dut erantzunik eskatzen ez eta galderarik ere. Euske-razalekoek ere irakurri dute hurrengo hau eta nirekin batera datoz.

Idazkera nirea da.

“Batzar hontan entzun duguna entzun ondoren, argi ikusi ahal izango dugu Euskaltzaindia lehengo bidetik dihoala. Euskaltzaindia, euskara batu honen alde, hau da, jendeak “el batua” esaten dion hizkeraren alde, jarri dela.

Jende askok, eta jende asko hoiien artean, Kardaberaz Bazkuneko guztiek, Euskaltzaindiak hori egitean, hutsune haundi bat utzi digula usteko dute.

Orain arte Euskaltzaindia Euskararen Akademia zen. Orain “el batua” horren zuzendaritza nagusia bihurtu da.

Nolabait esateko, batu berezi edo konkretu horren Buru-batzarra.

Zail, eta neketsu izango zaigu gaur gero batu berezi hori atsegin ez zaigunoi Euskaltzaindia euskara orokorraren Akademiatzat onezagutzea.

Ez dut, orain eta hemen, errua norena denik esango: Euskaltzaindiarena? Gurea? Ez naiz epaile.

Auzikide naizelarik, ezin nindeke epaile izan ere. Baina, hori bera gertatzen zaio Euskaltzaindiari ere. Euskaltzaindia bera, auzi hontan auzikide baita.

Bedi, beraz, gu guztiok epaile, Euskal Herri guztia.

Hutsune honen ondorioak mingarriak litezke. Euskara, Englandera eta beste hizkuntza batzuek bezala, Akademiarik gabe utzi?

Beste Akademia bat sortu?

Eta nik, orain, hemen, beste frase bat idatzi nuen, baina kendu egingo dut, oso mingarri izan litekelako, baina irakurri egingo dut, gero kendu egingo dut: Real Academia de la Lengua Basca-ren edo Erregearen Akademiaren alboan, Herri Akademia bat eratu?

Nik esan nuena hau zen: Ofizialki, Espainiako Gobernuarentzat "Lengua Academia" izango litzatekela eta sorbaledi, beste Akademia hori, herriaren laguntza hutsarekin bizi beharko lukela, Kardaberaztarrok bizi garen bezala.

Zortzi urtetan, hogeit hamar liburu. Gu geure diru hutsarekin eta liburuxka mordo bat argitaratu ditugu.

Baina honek beste zentzu bat izan lezake, eta, horregatik, kendu egingo dut.

Honek ez du esan nahi gu asmo txarrarekin gabil+zanik. Nik uste dut Akademia ere asmo onarekin dabilela.

Nik hau eskaintzen diot Akademiari eta hitz ematen diot. Berak, elkar hizketa nahi badu, Kardaberaz Bazkunarekin eta Euskerazalearekin, Akademia zazpi puntuko borondate onarekin etortzen bada, zazpi puntu t'erdiko borondate onarekin erantzungo diogula guk."

(2) *Oñatibia, M.:*

"Hemen irakurri dira eskabideetan nik aipatu nahi nituenak, eta denok aspertuxeak gaudenez, esan gabe geratzen naiz."

(3) *Xarriton:*

"Nire adineko batzuri bi hitz erran nahi nieke, eta ni ez naiz Euskaltzaindikoa, laguntzaile bat baizik. Euskaltzaindiari gogorki atakatzen diotela, denok aitortu behar dugu hemen, nahiz eta beraiek esan minoria bat direla.

Gu ere minoria bat gara han, Iparraldean. Baina, ongi entzun baditut, batasuna dioten hoiak ere, behar dela egin Euskal Herri osoaren izenean.

Baina, oso hori ea denok berdin ikusten dugun. Euskara bere osotasun guztian hartu behar dugu. Zuen zerrendatan ez da Iparraldeko idazlerik aurkitzen. Eta ba dira gaur egun ere. Ni neuk, berrehun idazle kondatu berri ditut Iparraldean.

Eta ba dirudi, batzuentzat, ez gabela. Ez dut erraiten Euskaltzaindiarentzat. Euskaltzaindian ba dira Iparraldekoak.

Gu gutti gara, baina hor gara. Gu xantaje egiteko bezala hartzen gaituzte.

Iparraldean ere, ba ditugu problemak, ez bakarrik zuek, Kardaberaz eta hoiek...

Iparraldean inkesta batzu bakarrik egin dira. Badira berrogei bat irakasle.

Garbizalekeria ere ba dago, baina guk iparraldekoak ez dugu ikusi nahi ere gaztelania.

Duela hiruzpalau egun izan dugu gutun bat Baionan, Lapurdiko Buru Batzarretik igorririk, dena gaztelaniaz "a-berkideok" izan ezik, Ajuriagerraren mezara deitzen gintuena.

Ezin dut ikusi ere nahi, Gaztelania hau, Iparraldean."

(4) *Iruretagoiena:*

"Orain Euskaltzaindiari: Ea "h" fonema gabe idaztea, begi txarrez ikusiko duen!

Ez dut besterik eskatzen: bai ala ez, bai ala ez..."

(5) *Atxaga, M.:*

"Nik uste dut, Latiegiren kontra, Euskaltzaindia, gehiengoaren Euskaltzaindia dela. Eta harena inoiz sortzen baldin bada, gutxiengoarena.

Euskara batua, lehen bait lehen behar dugu; eta batu hau, aho hizkuntzatik hurbilen izan dadila gaurko euskaran, aintzinekoetan baino.

Euskara batuak bide bat aukeratu du. Eta beronek, herrian arrakasta izan du. Herrian onartua da. Onartua, idazle askorengan. Onartua, aldizkari gehienetan. Onartua, liburu askotan. Onartua, ikastola eta irakaslegoarengan. Eta azkenik Elizak bide hontatik jo du.

Hau ez da eritzi bat; SIADECO-k erakutsi digu zientifiko-ki. Eta ez dakit zergatik zalantzatan jarri behar dugun SIADECO-n lana, orain arte inork ez baldin badu jarri.

Beste gauza bat da Euskaltzaindiak bere arauak eman ditu euskarari eta idazleoi dagokigu, irakurlegoa kontutan harturik, arau hoiak betetzea.

Euskaltzaindiak ez du errurik, euskaraz analfabetoak baldin bagara. Gure euskalkia, justu justu baldin badakigu. Gure hizkuntza, kalean, kaxkartzen ari baldin bada. Euskara galtzen ari baldin bada. Erdaldun asko etorri baldin bada. Horren errurik ez du Euskaltzaindiak.

Biltzar hontan, ikusten ari garenez, bide batetatik doa. Besteek ez digute beste biderik eskaintzen. Hamar urte hauetan, ba zuten beste bide bat eskaintzeko garaia.

Euskara batua, bakarra agertzen da. Eta hau herriak onartu du. Eta honek sortu du arrakasta. Ez bestek.

Euskaltzaindiak bide honi eutsi behar dio; bestela, minoria baten presiopean eroriko litzateke. Euskaltzaindiak, aurrera jo behar du, hemen azaldu diren eritziak haintzakotzat harturik."

(6) *Agirre, Eufronio:*

"Denok agertzen gara batuzaleak. Batua, behar beharrezko dela, denok aitortzen dugu. Baina era berean, aitortzen dugu, euskalkiak zaindu behar direla eta, landu. Hori ezin dugu baztertu.

Nik Euskal Herria, euskarari begiraturik, hiru zatitan sailkatuko nuke:

1. Oraindik, euskara hutsean egiten den herrialdea: Lekeitio, Jatabe...

2. Euskara hitz egin arren herrian, erdal giroan dauden herriak: Gernika, Mungia, Bergara, Tolosa...

3. Euskararik egiten ez den tokia: Bilbo, Erribera...

Hirugarren sailekoak, euskara batutik ikasten hasiko lirateke. Hau hamabost urterarte; gero, euskalkiak landu.

Lehen eta bigarren sailekoak, lehen eta behin beren euskalkia ikasi eta landu.

Hontarako hiru arrazoi jarriko dizkizuet:

1. Errazenetik zailenera jo behar delako.
2. Honela ikasle eta gurasoen artean ez genuke etenik sortuko; hots, euskalkiak lantzen baldin baditugu.
3. Honela, euskalki bakoitza landuko genuke."

(7) *Zarate, M.:*

"Nire ustez, Kintana X. dela eta, gauza asko entzun ditut gaur hemen. Baita Mitxelenarengandik ere. Nire ustez Kintanaren hiztegia, behera doa. Hala ere, Kintanak gizonki jokatu du. Bestetik, Gastañaga Jesusek, uste duenean euskara batuaren kontra doala, batuan idazten duela, eta bizkaitarrontzat oso zaila dela. Kardaberaz taldeko liburuak ere, zailak. Ni hor nago, Bizkaian, erdi bide bat naizelako. Baina Zatarain bezala, ez naiz ezkontzen.

Hemen, ortografia, deklinabide aldetik, ikasi behar haundia dugu. Askotan, pertsonen aurka ari gara.

Nik Arantzazuko arauak onartzen ditut, orrazketa bazu egin ondoren."

(8) *Garmendia, M.ª Carmen:*

"Hamazortzi urtez gerq, ikastolan ari naiz lanean. Izugarri arriturik nago, hemen, egotan, esan diren zenbait gauza.

Bestetik, harrituta nago, irakasleok ixilegi izan garelako, M. Zarate eta besteren bat salbuespenduz.

Harrituta nago, arratsaldeon esan denez, ikastola mailan, herrialde bakoitzean bertako euskara erabili behar dela, E.G.B.ko ikasketetarako.

Nik galdetuko nuke, txosten hau egin dutenak, irakasle ote dira? Ikastoletako errealtateaz zer harreman dute?

Ikastoletako textugintzan, zenbaiteraino partaide izan dira?

Ea konturatzen diren ikastoletako gure hurrek ikastolan jarraia dugu geroaren itxaropena, oittin, argot bat egiten dutela. Hizkuntzaren biktima direla. Diglosia, etab.

Gurasoekin hitz egiten duten hurrek ikastolan eta kalean beste hizkuntza bat egiten dute.

Gauza bat eskatuko nioke Euskaltzaindiari: Jagon sailaz, bakarrik arduratuko litzatekeen Biltzar Nagusi bat egi-tean? Baina, uste dut, irakasle eta Euskaltzaindiak lan batzutan elkar jokatu behar dutela.

Guk eskatuko genukeena zera da: Euskaltzaindiak errealitate hau kontutan hartu eta jagon sailari indar berezi bat ematea."

(9) *Uribeetxeberria:*

"Nik tituluei buruz zerbait esan nahi nuke.

Euskaltzaindiko titulurik ez duten irakasle asko oso min-durik dago. Zergatik?

Euskaltzaindiko askok beste tituluak gutxiezen dituela-ko.

Ni ez nago ez batzurekin ez besteekin. Horregatik propo-samen bat egitera ausartzen naiz:

Euskaltzaindiak, beste eritziak jasoz, presta dezala, pro-gramaketa bat kontenido aldetik, zein euskalki edo euskara batuan eman behar diren aipatu gabe.

Gero, programa hori aztertu eta gainditzen duenak, titu-lua izango du.

Euskaltzaindiak ez dut uste arrazoirik duenik tituluak, euskalki batean edo bestean edo batuan behar direla izan nahi eta ez, erabakitzeke. Hori agintekeria bat litzateke.

Tituluetan kontu haundia izan behar du, tituluak bizitze-ko behar baitira.

Gizarteak erabaki behar du zein euskalkitan nahi dituen kurtsuak eta tituludunak.

Euskaltzaindiari dagokio programaketa egitea."

(10) *Letamendia, J. A.:*

"Galdera bat Uribeetxebarriari: kasu bat aipatzeko Eus-kaltzaindiaren titulua atera ez duenik; euskalkian, euskalkiz egin baldin badu, eta azterketa hori ondo egin baldin badu.

Azterketa presenta dezala. Mesedez kasu bat erakuste-ko."

(11) *Irigoyen, A.:*

“Bat: Letamendiak esan duena ontzat hartzen dut.

Bi: “B” mailarako, dialektologia eskatzen da. Eta, hemen, Bergaran, larunbatero ari izan direnak, dialektologia ikasten ari izan dira. Eta ni ari izan naiz hori ematen.

Etsamina pasatu behar dute.”

(12) *Rotaetxe, K.:*

“Zatarain jaunari “rr” amaierako dela ta, nahasteak ikusten dituenek; askotan, kontextuak argitzen duela ulertzeko: Honela ezin nahastatu: Agure, agur. Beste hizkuntzetan ere hau gertatzen da.

Horregatik, nire ustez, bibrante arazorik ez dago.”

(13) *Oregi, Josu:*

“Nire ustez, irakurlego eta ikastoletako inkesta bat egin behar litzateke.”

(14) *Zatarain, A.:*

Euskaltzaindiari eskabide bat: Lehen Mitxelena aipatu du hilen izenak nola aukeratu ziren. Irizpide berberekin erabakizun guztiak erabakitzea, eskatuko nioke.”

(15) *Kintana, X.:*

“Hitz bi, M. Zarateri eskerrak emateko. Agian uste dut, buztana eta adarrak etxean utziak ditudala.”

ELKARRIZKETA

Bergara, 1978 - IX - 8

Moderatzaile: *Haritschelhar, J.*

Partaideak:

(1) *Olazar, M.:*

“Elizaren bide hau ere labana da. Ez dut uste egoki denik gaurkoz, Bateo eta antzeko liburuak, batuan jartzea; batu hau aldakorra delako eta liburuxka hoik urte askotarako.

Eta euskara batu honekin ados ez daudenak beren liburuak gipuzkera osoti edo euskalkietan argitaratzen baldin badituzte, elizak exkomunikatu egingo ditu?”

(2) *Etxezarreta, E.:*

“Inpresoak batuan joango dira. Ez dut inolako eragozpenik izango denik.”

(3) *Davant Anderea:*

“Züberotarrez ere ba dela, liturgia lana eginik.

Katexisari buruz, “fededunak” deitu taldeak egin behar izan dituela lan guztiak. Baionako Elizbarrutiak ez baititu nahi; ez baitzuen dirurik hortarako. Eta bortzez diot, ezetza izan duela.”

(4) *Davant, J.*

“Autore zaharrak askotan aipatu dira. Autore zahar gehienak apezak ziren eta elizkizunez ari zirela.

Eta haiek ere beren gisako euskara batua erabiltzen zutela: Axular, Leizarraga, Tartas... Eta Tartas, Zuberotarra izanez, alaiki nahasten zituen Züberotarra eta Iparraldeko beste hiru euskalkiak.”

(5) *Bastarrika, I.:*

“Argitaratzen diren liburuetakoa aurrerapena ez da horren argi ageri, igandeetako elizkizunetan. Hontan eboluzioa osoa astiro dihoala: Kantu eta abarretan. Duela hamar urte argitaratu zen “Euskal meza”. Nik uste, hainbat gauza aldatuz, egoki litzatekeela berriz argitaratzea”.

(6) *Agirre, E.:*

“Orduen liturgia hau, norentzat egina da?

Donostia, Iruñe eta Arabarako? Ala Euskal Herri guztirako?

Euskal Herri guztirako bada, hor ikusten dut akats bat: uste dut baturago joan behar izan zukeela. Eta Bizkaia bazterrean utzi eta Baiona ere bai, orduan, hauek ez dut inoiz edukiko *orduen* liburu hau”.

(7) *Etxezarreta, E.:*

“*Orduen liburu* honekin, ba da, ezin ulertu txiki bat. Berez, hiru argitalpenetan eman beharko zitekeen: Baionako, Bilbo eta Donostiarako. Baina hemen, diru auzi izugarria dago. Bezerotza falta da. Orduan, elkarrekiko bilkura batetan erabaki zen, ez zegoela hiru argitalpen egiterik. Argitalpen bakarra, guk Donostia, Iruñe eta Gasteizerako dabilkigun euskara maila hortako argitalpena.

Ez zegoen pinttoa egiterik.”

(8) *Intxausti, J.:*

“Niri, liburua, oso batua dela iruditzen zait. Eta Euskal Herrian lortua balu guztientzat, Euskaltzaindiak orain arte proposaturiko batua agertzen da hor, puntu batzu kenduz.”

(9) *Etxezarreta, E.:*

“Gure artean, kezak eta ezin erabaki asko sortzen da; batez ere, ertzetako euskalkiekin.

Duela hiru urte egin genuen eta zerbaitetatik jo behar genuen. Gauzak hobe litezke.”

(10) *Xarriton:*

“Uste dut ez dela horren batuan egina. Bestela ikus *Deia* edo *Egin* egunkarietako lanak eta liburu hau.

Uste dut ikuspegi historiko eta apologetikoa dituela. Nahiago nuke historikoagoa balitz.

Iruditzen zait, hemen, batzutan eliza denok garela, eta beste batzutan, bost edo sei katu zahar bakarrik.

Elizari buruz mintzatu zarete. Elizak, oraingoz, politika zapaltzaile bat duela, euskarari buruz, bederen gure eskualdean. Euskara zeharo bazterturik dago.

Baionako barrutiak ba ditu eskolak, zer politika egiten du, eskola hoietan, euskararen alde edo kontra?

Ikastolei buruz, zer politika dabil?

Zer politika dabil batasunari buruz, Hegoaldeko elizbarrutietan? Paris, Madrid ala Donostiara begiratu dute?

(11) *Etxezarreta, E.:*

“Nire ustez, ikastola eta abarrei buruz zerbait agintzea elizaren dogmakeria bat izango litzateke.

Nire eritziz, kontzientziapen bidetik jo behar duela.”

(12) *Lizundia, J. L.:*

“Administrazio hizkuntzan, terminologi batasun bat behar beharrezkoa dugu. Baita hizkuntza finkatu eta preziozko bat. Horretan, elizak ere ba du zer aztertu.”

(13) *Knörr, E.:*

“Pena handia da liturji liburua euskara batutik horren hurbil ibili eta honela egitea. Liburu hori ez du irakurtzen herri xehe eta eskolatu gabeak”?

(14) *Zarate, M.:*

“Uste dut hestukerietatik irten egin behar dugula. Oraingoz poliki poliki jokatu behar da.”

(15) *Altuna, P.:*

“Elizak, azken urteotan, lan handia egin du liburu hauekin.

Elizaren liburuak, oraindik urruntxu gelditu dira. Eta, uste dut, gatazka haundirik gabe, hurbil zitekeela gehixeago.

Orduen liburuak ez du "h" erabiltzen "ll" eta "ñ" erabiltzen ditu. Baita "pake", "gurtu dezagun", "anima"...

Herriak dakiena bitan banatzen da. Alegia, esateko dakiena eta ulertzeko dakiena.

Liburuotan, euskara batuago bat erabili beharko litzateke."

(16) *Iruretagoiena:*

"Ongi deritzat, Gotzain bakoitzak bere hizkera erabiltzea."

(17) *Intxausti, J.:*

"Orduen liburutik euskara asko ikas daitekeela.

Herriak onartutako euskara emango du elizak, ala, elizak gai izango da herriak, euskara bati bat onar dezan, ala alfabetatze mailan duen arazoa konpondu eta ondoren ikusiko litzateke nolako oztopoak dauden. Beraz, benetako arazoa, alfabetatze arazoa da."

(18) *Mujika, L. M.:*

"Elizak izugarritzko eraginpena du. Euskaldun askok euskara kontaktoa elizarekin dute. Soziologi mailan garrantzi handia du elizak normalizapen arazo hontan.

Gehiengoa, soziologi mailan, analfabetoa da. Kontakto bakarra, elizara joaten direnek, *meza liburua* dute.

Guztionek, elizari bi gauza eskatuko nizkioke. Onartze mailan bi planu egin ditzala, hots, planu literarioa, erabat euskara batuan; eta harremanetako pastoralgintzan, tokiko euskalkietan.

Honek, hemendik, Alfabetatze prozesu bat adierazi nahi du."

(19) *Aranalde, J. M.:*

"Herriak, gehienak, Euskaltzaindiari jarraitzen dio euskara arazoan.

Datu bat euskara batua al ez, bailara bakar batetan egin da, hots, Urola bailaran. Bailara horrek, euskara batua, baietza erantzun zuen askogatik. Hau da, ezetzaren aldean, oso goitik erantzun zuen baietza.

“h” fonema ez dugu sartu geuk nahi izan ez dugulako.”

(20) *Oñatibia:*

“Nire eritziz, eliza barrutiko euskaratzaileak eredu on bat eman digu. Ez du inor behartu edo derrigortu nahi izan.

Piskanaka piskanaka joan da. Euskaltzaindia ere, hone-la joan bazen, urrunago joango zen.

Elizak euskara bateratze lan hontan, aurrera joan behar du, ez herriaren parean gelditu, piskanaka aurrera jo baizik. Baina inor behartu gabe”.

(21) *Maite Mendiburu:*

“Baionakoa naizenez zerbait azaldu nahi nuke.

Xarritonekin guztiz bat nator eta Iparraldean hasteko, ez dut uste, inondik ere, eliza zabaltzaile izan denik eta denik.

Gure problema ez da euskara batua eta euskalkien artean. Gure problema, euskara eta frantsesaren artean dugu.

Nire eritziz, Baionako elizbarrutiaren lehenbiziko lana, euskara eta frantsesaren arteko da. Hau konpontzea. Eta hontan, ez bada hartzen, zenbait denbora buruan ez du bat ere problemarik izanen, zeren dena frantsesez izanen baitugu.”

(22) *Etxezarreta, E.:*

“Elizgizonek sikologi problema dugu, euskara batuaren aurrean, “h” fonema hartu ala ez arazo hontan.

Batzurentzat, beldurtiak izango gara. Baina, behar bada, sikologiaren aldetik, gure ustetan, gehiegi aurreratu nahiak, atzerapen haundiagoa ekar ote dezakeenik!

Elizak aurretik ala atzetik joan behar duen... nik uste dut, giroak berak erakusten duela.”

(23) *Lizaso:*

“Euskal Herriko ikastolei eskerrak, euskararen alorra gehitzen doa. Hor ditugu berrogei mila euskaldun berri, gure oinordekoak izango direnak.

Nik amesten dudana ez da piskanaka joatea. Ni urtetsua nauze.

Nire ametsa da Euskal Herri guztia euskaldun bihurtuta ikustea. Eta horretarako, lanik egokiena egiten ari direnak gure andereñoak dira.

Guk burugogorkeriak atzera utzirik, ikastolako haurren antzera jokatuko bagenu, gizonago izango ginateke.

Eta ez diot, alde batengoz, baizik eta bi aldengoz. Gure literatura landua sortu dela Baxenafarroan. Eta, baxenafar-tar giza mintzo naiz orain. Hamazazpigarren mendean Baxenafarroatik joan dela gure literatura landua, Sarako Erretore ospetsua zen Axularrekin.

Hortan, sinbolo bat bezala ikusten dut. 16. eta 17. mendeetan, euskara batu bat egin dela.

Guk baxenafartarrok nola ikasi dugu katixima? Lapurtarrez. Indarkeria zen, behar bada. Eta indarkeria ba zen, “felix culpa”. Zeren hola, etxean eta kalean baxefartera eta lapurtarra ere bagenekien.

Biltzar hontan, beste urrats bat eman dela, nehork ez dezake uka. Euskara batu bat behar dugula, nehork ez du gehiago ukatzen.

Euskara batua behar dugu landu eta egun hauetan ikusi duguna, lan eder eta sakon batzu, hitzaldi azkar batzu izan direla.

Hortan ageri da argi. Ba direla, Euskal Herrian, unibertsitateak.

Ba zen garai batetan Oñatin, baina jarrai aurrera eta gora bihotzak, Aberriak hau eskatzen baitu.”